

Ured za demokratske institucije i ljudska prava

BOSNA I HERCEGOVINA

LOKALNI IZBORI
6. oktobar 2024. godine

ODIHR Izborna posmatračka misija
Završni izvještaj

Varšava
25. februar 2025. godine

SADRŽAJ

I.	IZVRŠNI SAŽETAK.....	1
II.	UVOD I ZAHVALE	4
III.	POZADINA I POLITIČKI KONTEKST.....	5
IV.	PRAVNI OKVIR I IZBORNI SISTEM	6
V.	IZBORNA ADMINISTRACIJA	8
VI.	REGISTRACIJA BIRAČA	11
VII.	REGISTRACIJA KANDIDATA.....	13
VIII.	OKRUŽENJE KAMPANJE.....	14
IX.	FINANSIRANJE KAMPANJE	16
X.	MEDIJI.....	18
	A. MEDIJSKO OKRUŽENJE	18
	B. PRAVNI OKVIR ZA MEDIJE	19
	C. ODIHR IPM PRAĆENJE MEDIJA	20
XI.	RJEŠAVANJE IZBORNIH SPOROVA	21
XII.	POSMATRANJE IZBORA	23
XIII.	DAN IZBORA.....	24
	A. OTVARANJE I GLASANJE.....	24
	B. ZATVARANJE I BROJANJE	25
	C. POSTUPAK TABELARNI PRIKAZA I OBJAVLJIVANJE REZULTATA.....	26
XIV.	RAZVOJ DOGAĐAJA NAKON IZBORA.....	26
XV.	PREPORUKE	27
	A. PRIORITETNE PREPORUKE	28
	B. OSTALE PREPORUKE	28
	PRILOG I: REZULTATI IZBORA	32
	PRILOG II: SPISAK POSMATRAČA U MEĐUNARODNOJ IZBORNOJ POSMATRAČKOJ MISIJI	38
	O ODIHR	43

BOSNA I HERCEGOVINA
LOKALNI IZBORI
6. oktobar 2024. godine

Završni izvještaj Izborne posmatračke misije ODIHR-a¹

I. IZVRŠNI SAŽETAK

Nakon poziva da posmatra lokalne izbore 6. oktobra 2024. godine, a u skladu sa svojim mandatom, OSCE-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) je 30. avgusta uspostavio Izbornu posmatračku misiju (IPM). ODIHR IPM je vršila ocjenu usklađenosti izbornog procesa sa opredjeljenjima i obavezama OSCE-a, drugim međunarodnim obavezama i standardima demokratskih izbora, kao i sa državnim zakonima. Na dan izbora, ODIHR IPM su se pridružile delegacije Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Evrope (Kongres) i Evropskog parlamenta (EP) kako bi se formirala Međunarodna izborna posmatračka misija (MIPM).

U Izjavi o preliminarnim nalazima i zaključcima od 7. oktobra zaključeno je da su izbori bili „takmičarskog karaktera i učinkovito provedeni, međutim naponi da se poveća interes javnosti bili su nedovoljni. Izbori su održani u okruženju u kojem manjka društvene i političke kohezije. Obzirom da nisu uspjeli dugotrajni pregovori između političkih stranaka u vezi sa uvođenjem neophodnih reformi, visoki predstavnik nametnuo je opsežne izmjene i dopune koje su poboljšale integritet procesa. Izborna administracija radila je profesionalno, ali kratki vremenski rokovi za provođenje novih zadataka, u kombinaciji sa neadekvatnim resursima, stavili su na njih značajan teret zbog čega se nisu ispunile neke važne odredbe. Kandidati su mogli slobodno voditi predizbornu kampanju i pružili su biračima jasne alternative, ali ipak na etničkoj osnovi. Ograničeno medijsko izvještavanje je negativno uticalo na sposobnost birača da donesu informisan izbor. Mediji i novinari su sve više izloženi političkim i zakonskim pritiscima. Napori da se poveća aktivno učešće žena nisu dali opipljive rezultate, te su žene bile nedovoljno zastupljene kao kandidati, posebno u utrkama za načelnike, kao i tokom cijele kampanje. Pravo birača i kandidata na učinkovit pravni lijek nije bilo u potpunosti garantovano, te je veliki broj slučajeva ostao neriješen na dan izbora. Zbog velikih poplava i klizišta izbori su odgođeni u pet općina, što je uticalo na oko 63.000 birača. Dan izbora je protekao mirno, međutim bila je prisutna zabrinutost u vezi sa tajnošću glasanja i proceduralnim nedostacima.“

Općenito, pravni okvir pruža solidnu osnovu za demokratske izbore. Ipak nekoliko prioritarnih preporuka ODIHR-a i dalje je neriješeno, a za određene odredbe, uključujući i nekoliko novih, neophodna je revizija kako bi se uklonile nedosljednosti, te kako bi se mogle provesti u potpunosti i uskladiti sa međunarodnim standardima. Visoki predstavnik i drugi domaći i međunarodni akteri su u više navrata pozivali lokalne političke aktere da sarađuju i usvoje neophodne izmjene kako bi osigurali integritet izbora, međutim nije postignut konsenzus glede šire izborne reforme uslijed nedostatka političke volje. Iako im nije prethodio puni konsultativni proces, amandmani iz marta 2024. godine koje je nametnuo visoki predstavnik uveli su bitne zaštitne mehanizme integriteta i mjere izgradnje povjerenja, te su nadalje osnažili određene aspekte izbornog procesa, čime su se riješile mnoge davno izdate preporuke ODIHR-a.

Centralna izborna komisija (CIK) i skoro sve općinska izborne komisije (OIK) upravljale su tehničkim aspektima izbornih priprema na učinkovit i profesionalan način i uglavnom su uživale povjerenje zainteresovanih strana. Međutim, amandmani doneseni pred sami početak izbornog procesa stavili su značajan teret na CIK i napregnuli njene kapacitete do krajnjih granica, što se

---

¹ Engleska verzija ovog izvještaja je jedini zvanični dokument. Dostupni su neslužbeni prijevodi na bosanski, hrvatski i srpski jezik.

posebno odnosi na revidirana pravila za imenovanje predsjednika i zamjenika predsjednika biračkih odbora (BO), koji prema nedavnim amandmanima ne smiju biti povezani ni sa jednom političkom strankom. CIK je redovno održavala sjednice, međutim smanjena je transparentnost procesa donošenja odluka uslijed činjenice da se većina diskusija vodila izvan službenih sjednica CIK-e, te da nisu sve odluke CIK-e bile objavljene u potpunosti. U skladu sa amandmanima iz 2024. godine i uz finansijsku pomoć donatora, CIK je provela četiri pilot projekta koji se odnose na uvođenje informatičkih i komunikacijskih tehnologija (IKT) u izborni proces. Ove izborne tehnologije su postepeno uvedene i testirane prije dana izbora. Aktivnosti na edukaciji birača provodile su se na inkluzivan način, međutim imale bi veći doseg da su dodijeljena veća sredstva.

Državljeni koji su stariji od 18 godina i imaju stalno prebivalište u Bosni i Hercegovini imaju pravo glasa, osim onih koji su osuđeni za teška krivična djela i onih kojima je sudskom odlukom oduzeta poslovna sposobnost, uključujući i na osnovu intelektualne i psihosocijalnog nesposobnosti; ovo drugo je u suprotnosti sa opredjeljenjima OSCE-a i međunarodnim standardima. Oko 3,4 miliona birača imalo je pravo glasa. CIK je poduzimala stalne napore da osigura ažurnost Centralnog biračkog spiska. Ipak, neki od sagovornika ODIHR IPM-a izrazili su zabrinutost u pogledu njene tačnosti jer mehanizam za uklanjanje preminulih građana i osoba koje su napustile zemlju iz lokalnih baza podataka o građanskoj evidenciji ne osigurava potpunu tačnost podataka o registraciji birača. Birači su imali dovoljno mogućnosti da provjere svoje podatke. Zahtjev za dokaz o prebivalištu utiče na pravo učestvovanja romske nacionalne manjine.

Registracija kandidata bila je inkluzivna, a postupak proveden učinkovito, transparentno i blagovremeno. Prema amandmanima iz 2024. godine, nijedna osoba koja je osuđena od strane bilo kojeg međunarodnog ili domaćeg suda za zločin genocida, zločine protiv čovječnosti ili ratne zločine ne može se kandidovati na izborima niti obavljati bilo koju izbornu, imenovanu ili drugu dužnost. Kandidati se mogu kandidovati na stranačkoj ili koalicijskoj listi, samostalno ili na listi nezavisnih kandidata. CIK je ukupno potvrdila 296 političkih subjekata. Ukupno 26.089 kandidata je učestvovalo na ovim izborima. Po prvi put, prijave su se vršile isključivo u elektronskom obliku, što je znatno olakšalo postupak provjere i registracije.

Kandidati su mogli slobodno da vode kampanju i poštovane su osnovne slobode mirnog okupljanja i izražavanja. Amandmani iz 2024. godine zabranjuju svaki vid vođenja preuranjene kampanje, uključujući i na internetu i CIK je izrekla brojne novčane kazne u vezi s tim. Zloupotreba javnih sredstava je i dalje prisutna, bez obzira na amandmane iz 2024. godine usmjerene na rješavanje ovog problema. Uprkos činjenici da se neke političke stranke definišu kao multietničke ili „građanske”, u praksi su aktivnosti kampanje uglavnom bile usmjerene na nadmetanje za podršku unutar jedne etničke grupe umjesto ciljanja na dobivanje međuetničke podrške. Kampanja je uglavnom bila više usmjerena na lokalna pitanja nego na teme od državnog značaja. Retorika nekih političkih lidera je bila usmjerena na ratne traume i pogoršala strahove da bi zemlja opet mogla biti nasilno podijeljena. Na internetu, ton predizborne kampanje praćenih političkih aktera uglavnom se kretao od neutralnog do pozitivnog, te nije bilo naznaka da su ovi akteri uključeni u bilo kakav sistematski pokušaj širenja dezinformacija i govora mržnje.

Uloženi naponi da se postigne uravnoteženija rodna zastupljenost u izabranim i imenovanim tijelima nisu bili dovoljni jer su žene i dalje nedovoljno zastupljene u javnom i političkom životu. Nadalje, ostaje potreba za rješavanjem prepreka u vezi sa čestom upotrebom mizoginog jezika i rodno specifičnih napada i prijetnji. Dok su žene činile ukupno 42 posto kandidata na ovim izborima, nisu sve kandidatske liste ispunile rodne kvote od 40 posto, a samo 29 od 386 (oko 8 posto) kandidata za načelnike bile su žene. Samo 8 kandidatkinja je izabrano na načelničke funkcije. Zakonski zahtjevi da CIK i OIK imaju najmanje 40 posto zastupljenosti oba spola također nisu dosljedno ispunjeni. Amandmani iz 2024. godine također imaju za cilj promovisanje rodne ravnopravnosti tokom predizborne kampanje, uključujući i u medijima; međutim, nažalost, ODIHR IPM primjetila je da ova reforma nije imala opipljiv uticaj na ulogu žena u kampanjama.

Zakonski okvir propisuje ograničenja za iznose priloga i sredstava koji se mogu potrošiti za finansiranje izborne kampanje, ali prethodne preporuke ODIHR-a u vezi sa srazmjernim i odvraćajućim sankcijama za kršenja i efektivnim nadzorom finansiranja kampanje ostaju samo djelimično riješene, time ograničavajući transparentnost i odgovornost. Amandmanima iz 2024. godine povećane su novčane sankcije za prekršaje u vezi sa finansiranjem kampanje kako bi se postigao efekt odvraćanja. Istovremeno, ograničenja na trošenje sredstava, koja se računaju na osnovu broja registrovanih birača, su nerealno niska u nekim općinama, što ostavlja prostor za nesrazmjerne sankcije. U skladu sa prethodnom preporukom ODIHR-a, amandmani iz 2024. godine uveli su obavezu podnošenja privremenih finansijskih izvještaja; međutim, zbog nedostatka vremena i resursa, CIK je donijela odluku da ne objavljuje izvještaje prije dana izbora, što negativno utiče na transparentnost. Nisu svi kandidati dostavili privremene finansijske izvještaje.

Dok je medijsko okruženje pluralističko, verbalni napadi i prijetnje novinarima te strateško korištenje tužbi za klevetu od strane političara imaju obeshrabrujući uticaj i potkopavaju sposobnost medija da slobodno djeluju. Održivost javnih emitera ugrožena je uslijed kontinuiranog i ozbiljnog nedostatka potrebnih finansijskih sredstava. Izvještavanje o kampanji u informativnim i političkim programima glavnih medijskih kuća bilo je ograničeno. Nadalje, regulatorno tijelo za elektronske medije nije uspjelo riješiti očiglednu pristrasnost javnog emitera Republike Srpske, a što je dokazano praćenjem medija od strane ODIHR IPM. To je, u kombinaciji sa povećanom ranjivošću medija na politički pritisak i podjelom medija po etničkim linijama, omogućilo biračima samo djelimične informacije o glavnim kandidatima, što je umanjilo njihovu sposobnost da donesu u potpunosti informisanu odluku o tome za koga će glasati. S druge strane, javni televizijski servisi su se pridržavali svoje zakonske obaveze da kandidatima pruže određenu količinu besplatnog vremena emitovanja. Regulatorno tijelo za elektronske medije nije provodilo nikakvo praćenje medija uprkos prethodnim preporukama ODIHR-a, a samoregulatorno nadzorno tijelo ima samo ograničene kapacitete za praćenje sadržaja online i štampanih medija. Pohvalno je da su neki lokalni mediji, kao i najpopularniji web portali u državi, organizovali debate, ali svi pozvani kandidati nisu iskoristili priliku da učestvuju.

Zakon predviđa administrativne i pravne lijekove u izbornim sporovima, ali bez obzira na amandmane iz 2024. godine, transparentnost i učinkovitost rješavanja sporova i dalje su ograničenog karaktera. Izuzeće važnih odluka od sudske revizije nije u skladu sa opredjeljenjima OSCE-a. CIK je razmotrila 600 predmeta, većinom u vezi s preuranjenom kampanjom, zloupotrebom javnih sredstava i sastavima biračkih odbora. U skladu sa prethodnom preporukom ODIHR-a, produženi su rokovi za razmatranje prigovora za izborne komisije. Međutim, CIK nije uspjela ispoštovati produžene rokove u većini slučajeva, te je oko 480 predmeta ostalo neriješeno na dan izbora. Uspostava baze podataka CIK-e za prigovore djelimično je riješila jednu prethodnu preporuku ODIHR-a, međutim zakon izričito ne traži objavljivanje odluka po žalbama, čime se ograničava transparentnost. Sud Bosne i Hercegovine razmotrio je oko 200 žalbi na odluke CIK-a u vezi sa prigovorima. Većina odluka CIK-e je potvrđena, ali sud nije održao javna saslušanja u vezi sa izbornim sporovima.

Zakon predviđa posmatranje izbora u svim fazama izbornog procesa od strane građanskih i međunarodnih posmatrača, te posmatrača koje imenuju politički subjekti. Amandmani iz 2024. godine izričito navode da posmatrači moraju biti u mogućnosti provoditi učinkovito posmatranje. Akreditacija posmatrača bila je inkluzivna i akreditovano je ukupno 47.347 posmatrača iz 60 organizacija. Glavna grupa za provođenje građanskog posmatranja izbora, *Pod lupom*, provodila je kratkoročno i dugoročno nadgledanje izbornog procesa i djelovala je u svih 143 općina.

Dan izbora je protekao mirno. Procedure su uglavnom ispoštovane, ali tajnost glasanja je bila često ugrožena zbog neadekvatnog unutrašnjeg rasporeda prostorija na biračkim mjestima i pozicioniranja kabina za glasanje. Žene su činile 51 posto članova BO na posmatranim biračkim mjestima, a predsjedavale su u 52 posto BO na tim biračkim mjestima. Posmatrači MIPM-a negativno su ocijenili glasanje na 7 posto posmatranih biračkih mjesta i prijavili nekoliko slučajeva većih nepravilnosti koje

ukazuju na vršenje pritiska nad biračima i pokušaje uticanja na birače za koga da glasaju, kao i proceduralne nedostatke poput grupnog glasanja ili glasanja preko posrednika. Na relativno velikom broju posmatranih biračkih mjesta gdje su provedeni IKT pilot projekti, posmatrači MIPM-a su uočili probleme pravilnog funkcionisanja tehnologije ili su birači imali poteškoća u upotrebi iste, što je rezultiralo kašnjenjima. Uprkos zakonskoj obavezi, više od polovine posmatranih biračkih mjesta nije omogućilo samostalan pristup biračima sa tjelesnim invaliditetom. Proces brojanja glasova MIPM je većinom ocijenila pozitivno, dok su negativne ocjene uglavnom posljedica nepridržavanja propisanih procedura kao i proceduralnih grešaka. Na većini biračkih mjesta, posmatrači MIPM-a primijetili su probleme sa popunjavanjem zapisnika rezultata brojanja glasova. Tabelarni prikaz rezultata je pozitivno ocijenjen, osim u tri od 62 posmatrane općinske izborne komisije. Međutim, uslovi za obradu rezultata ocijenjeni su kao neadekvatni u 9 prostorija OIK u kojim su posmatrači MIPM posmatrali postupak tabelarnog prikaza zbog nedovoljno prostora ili neadekvatnog unutrašnjeg rasporeda prostorije, prevelike gužve ili lose organizacije.

Nakon izbornog dana, CIK je naložila ponovno brojanje glasova na 363 biračka mjesta u 63 općine. Istovremeno je započela i detaljno upoređivanje rezultata ručnog brojanja glasova i elektronskog brojanja glasova putem skenera glasačkih listića i naložila ponovno brojanje tamo gdje su utvrđena odstupanja. Zbog poplava i klizišta, izbori u općinama Fojnica, Kiseljak, Konjic i Kreševo održani su 20. oktobra, dok su u Jablanici, koja je pretrpjela najveće posljedice, izbori održani 3. novembra.

Ovaj izvještaj nudi nekoliko preporuka datih radi podrške naporima da se izbori u Bosni i Hercegovini usklade sa opredjeljenjima i obavezama OSCE-a i sa drugim međunarodnim obavezama i standardima demokratskih izbora. Prioritetne preporuke se odnose na reviziju izbornog pravnog okvira kako bi se otklonili nedostaci i uklonile nedosljednosti kroz otvorenu konsultativnu proceduru prije narednih izbora, uzimanje u obzir neispunjenih preporuka ODIHR-a, ukidanje ograničenja prava glasa na osnovu intelektualnih ili psihosocijalnih poteškoća, očuvanje tajnosti glasanja, unapređenje propisa koji se odnose na finansiranje predizborne kampanje, poduzimanje dodatnih radnji kako bi se osiguralo ravnopravno učešće žena, dekriminalizaciju klevete i povećanje efikasnosti rješavanja izbornih sporova. ODIHR je spreman da pomogne vlastima da poboljšaju izborni proces i da provedu preporuke sadržane u ovom i prethodnim izvještajima

II. UVOD I ZAHVALE

Na poziv vlasti Bosne i Hercegovine da posmatra lokalne izbore 6. oktobra 2024. godine, a u skladu sa svojim mandatom, OSCE-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) uspostavio je Izbornu posmatračku misiju (IPM) 30. avgusta 2024. godine. Misija, koju je predvodila Corien Jonker, sastojala se od 14 članova glavnog tima sa sjedištem u Sarajevu i 20 dugoročno angažovanih posmatrača, koji su 6. septembra raspoređeni na 10 lokacija širom zemlje. ODIHR IPM ostala je u Bosni i Hercegovini do 13. oktobra.

Na dan izbora, ODIHR IPM su se pridružile delegacije Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Evrope (Kongres) i Evropskog parlamenta (EP) kako bi se uspostavila Međunarodna izborna posmatračka misija (MIPM). Svaka od institucija uključenih u ovu Međunarodnu izbornu posmatračku misiju podržala je Deklaraciju o principima za međunarodno posmatranje izbora iz 2005. godine. Carla Dejonghe je predvodila delegaciju Kongresa, a Lucia Annunziata delegaciju EP. Na dan izbora raspoređeno je 240 posmatrača iz 37 zemalja, uključujući 202 posmatrača koje je raspoređio ODIHR, kao i 25-članu delegaciju Kongresa i 13-članu delegaciju EP. Žene su činile 53 posto posmatrača MIPM-a.

ODIHR IPM vršila je ocjenu usklađenosti izbornog procesa sa opredjeljenjima i obavezama OSCE-a i sa drugim međunarodnim obavezama i standardima demokratskih izbora, kao i sa državnim

zakonima. Ovaj završni izvještaj slijedi Izjavu o preliminarnim nalazima i zaključcima koja je objavljena na konferenciji za štampu u Sarajevu 7. oktobra.²

ODIHR IPM želi da se zahvali vlastima Bosne i Hercegovine na pozivu za posmatranje izbora i Centralnoj izbornoj komisiji (CIK) na pomoći. Također se želi zahvaliti drugim državnim, entitetskim i lokalnim institucijama, političkim strankama, medijima i organizacijama civilnog društva, kao i drugim sagovornicima na saradnji i razmjeni mišljenja.

III. POZADINA I POLITIČKI KONTEKST

Dana 8. maja 2024. godine, Centralna izborna komisija (CIK) Bosne i Hercegovine je raspisala lokalne izbore za 6. oktobar. Birači su pozvani da izaberu načelnike i članove općinskih zakonodavnih tijela.

Prema Ustavu iz Općeg okvirnog sporazuma za mir iz 1995. godine, poznatog kao Daytonski mirovni sporazum, zemlja se sastoji od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.³ Ustav Bošnjacima, Hrvatima i Srbima daje status „konstitutivnih naroda“. Građani se također mogu izjasniti kao „Ostali“, identifikacijom s nekom drugom etničkom grupom ili izborom da se ne povezuju ni sa jednom grupom.⁴ Daytonskim mirovnim sporazumom također je osnovan Ured visokog predstavnika (OHR), međunaordno tijelo koje je zaduženo za nadgledanje provedbe civilnih aspekata mirovnog dogovora.

Nakon nekoliko neuspješnih pokušaja političkih stranaka da postignu dogovor o ustavnim i izbornim reformama, visoki predstavnik je 26. marta 2024. godine nametnuo opsežne izmjene Izbornog zakona (vidjeti *Pravni okvir*).⁵ Vijeće Evrope je 21. marta 2024. godine odlučilo dati zeleno svjetlo za početak pregovora o pristupanju Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji (EU) nakon što BiH poduzme sve relevantne korake iz preporuka Komisije od 12. oktobra 2022. godine, što predstavlja značajan korak ka dugotrajnom vanjskopolitičkom cilju. Generalna skupština UN-a je 23. maja usvojila rezoluciju kojom se određuje godišnje obilježavanje genocida u Srebrenici; dan ranije je Narodna skupština Republike Srpske (NSRS) zatražila povlačenje rezolucije. Reagujući posebno na reforme visokog predstavnika iz marta 2024. godine, predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik, kojem se sudi pred Sudom Bosne i Hercegovine zbog neprovođenja odluka visokog predstavnika, poduzeo je niz koraka kojim je osporio ustavni poredak Bosne i Hercegovine.⁶

² Vidjeti prethodne ODIHR-ove [izvještaje](#) o izborima u Bosni i Hercegovini.

³ Uz to, Distrikt Brčko ima posebni status jedinice lokalne samouprave pod neposrednim suverenitetom države. Svaki od dva entiteta ima svoj poseban etnički sastav i širok stepen autonomije, što uključuje vlastiti ustav, političku strukturu, institucije uprave, te administrativna i pravosudna tijela.

⁴ U Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina, službeno je prepoznato 18 nacionalnih manjina: Albanci, Austrijanci, Česi, Nijemci, Mađari, Italijani, Jevreji, Makedonci, Crnogorci, Poljaci, Romi, Rumuni, Rusi, Rusini, Slovaci, Slovenci, Turci i Ukrajinci. Prema posljednjem popisu iz 2013. godine, 2,73 posto stanovnika BiH izjasnili su se kao „Ostali“, 0,71 posto stanovnika nisu se izjasnili o nacionalnosti, a 0,18 posto nisu odgovorili. Prema popisu iz 2013. godine, Romi sa 12.583 pripadnika sačinjavaju najveću nacionalnu manjinu.

⁵ Prethodno je visoki predstavnik nametnuo niz izmjena Izbornog zakona, u periodu pred izbore 2022. u junu i julu, te na sami dan izbora, 2. oktobra 2022. godine (odmah po zatvaranju biračkih mjesta na općim izborima). Ovim izmjenama i dopunama uvedena je, između ostalog, definicija netolerantnog i huškačkog jezika koji predstavlja govor mržnje (u nastavku ako se izvještaj referira na govor mržnje, radi se o referenci na ovu pravnu definiciju).

⁶ U aprilu je Republika Srpska usvojila zasebni izborni zakon (vidjeti *Pravni okvir*). Vlasti Republike Srpske su 23. maja 2024. godine objavile da će do kraja mjeseca juna Federaciji BiH dostaviti prijedlog za „mirno razdruživanje“. Predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik je 8. juna u Beogradu prisustvovao „Svesrpskom saboru“, na kojem je predložena deklaracija „o zaštiti nacionalnih i političkih prava i zajedničke budućnosti srpskog naroda“, koju je NSRS usvojila 2. jula. NSRS je 4. jula usvojila državnu himnu i grb Srbije kao vlastita obilježja.

Tradicionalno, poruke većine glavnih političkih stranaka ciljaju na jedan konstitutivni narod, mada je nekoliko stranaka tvrdilo da su zauzele multietnički, „građanski“ stav prema biračkom tijelu.⁷ Na državnom nivou, rad vlasti je i dalje uglavnom u blokadi, a glavne političke stranke gledaju na svoje uske interese, nauštrb interesa šire javnosti.⁸ Ipak, prije nego što je EU donijela odluku o započinjanju pregovora o pristupanju sa Bosnom i Hercegovinom po njenom ispunjenju određenih preduslova, zemlja je usvojila zakone o sprečavanju sukoba interesa u svojim institucijama i o pranju novca. Izbori su održani u atmosferi razočarenja javnosti u proces, te općenito u političku situaciju.⁹

Uprkos obavezama iz privremenih posebnih mjera u Zakonu o ravnopravnosti spolova iz 2003. godine i obaveznim izbornim kvotama, naponi vlasti da riješe dugotrajnu rodnu pristranost bili su nedovoljni, te su žene i dalje nedovoljno zastupljene u javnom i političkom životu. Sagovornici ODIHR IPM primijetili su da je izražen mizogini jezik, te da masovnost rodno-specifičnih napada i prijatiji u javnom diskursu odvrća žene od političkog aktivizma ili ih tjera da se prestanu baviti politikom. Trenutno u državnim i entitetskim zakonodavnim tijelima, 17 do 28 posto izabраниh članova su žene. Na prethodnim lokalnim izborima, samo pet žena je izabrano za načelnice (u 140 neposrednih izbora), te 618 za općinska zakonodavna tijela (19,6 posto od ukupnog broja izabраниh članova).

Nadležne vlasti trebale bi poduzeti dodatne mjere kako bi osigurale veće učešće žena. Političke stranke trebaju prepoznati i ukloniti prepreke koje ometaju aktivno učešće žena, uključujući provođenje rodni revizija i usvajanje strategija za prevazilaženje barijera koje proističu iz stranačke kulture i praksi, a koje onemogućavaju ravnopravnu zastupljenost žena u stranačkim strukturama. Zakonodavna tijela na svim nivoima trebala bi usvojiti poslovnik kojim bi se zabranilo mizogino ponašanje, uz izricanje odvrćajućih sankcija onima koji čine prekršaje.

IV. PRAVNI OKVIR I IZBORNI SISTEM

Lokalni izbori prvenstveno su regulisani Ustavom i Izbornim zakonom iz 2001. godine (posljednje izmjene i dopune izvršene su 2024. godine), kao i Zakonom o finansiranju političkih stranaka iz 2012. godine. Bosna i Hercegovina je potpisnica glavnih međunarodnih i regionalnih instrumenata za demokratske izbore.¹⁰

Izborni zakon je mijenjan i dopunjavan nekoliko puta, uključujući i nakon posljednjih izbora, a posljednji put 26. marta 2024. godine nametanjem od strane visokog predstavnika (u daljem tekstu:

⁷ U Federaciji Bosne i Hercegovine, glavne stranke su Demokratska fronta (DF), Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine (HDZ BiH), Narod i pravda (NiP), Naša stranka (NS), Savez za bolju budućnost Bosne i Hercegovine (SBB BiH), Socijaldemokratska partija (SDP BiH) i Stranka demokratske akcije (SDA). SDA se uglavnom fokusira na glasače koji se izjašnjavaju kao Bošnjaci, dok se HDZ, zajedno sa manjim strankama, fokusira na hrvatsko biračko tijelo. Ostale stranke su zauzele multietnički pristup. U Republici Srpskoj, glavne stranke su Partija demokratskog progresa (PDP), Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) i Srpska demokratska stranka (SDS); sve tri stranke se fokusiraju na srpsko biračko tijelo.

⁸ Vladajuća koalicija na državnom nivou do sada nije ispunila Reformsku agendu EU; kao rezultat toga nisu isplaćena sredstva iz [Plana rasta za Zapadni Balkan](#).

⁹ Koalicija za slobodne i poštene izbore Pod lupom, građanska posmatračka organizacija, [objavila](#) je 27. septembra rezultate nedavno provedene javne ankete, koja je utvrdila da „sedam od deset građana... ne vjeruje da su izbori slobodni i poštteni“.

¹⁰ Što uključuje [Opću deklaraciju o ljudskim pravima iz 1948](#), [Međunarodnu konvenciju o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1965](#), [Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966](#), [Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979](#), [Konvenciju UN-a protiv korupcije iz 2003](#), [Konvenciju UN-a o pravima osoba s invaliditetom \(CRPD\) iz 2006](#), [Europsku konvenciju o ljudskim pravima iz 1950](#). i [Oktivnu konvenciju Vijeća Europe za zaštitu nacionalnih manjina iz 1994](#).

amandmani iz 2024. godine).¹¹ Prije nametanja, visoki predstavnik i drugi domaći i međunarodni akteri su u više navrata pozivali političke aktere u BiH da sarađuju i usvoje neophodne izmjene kako bi osigurali integritet izbora. Međutim, nije postignut konsenzus glede šire izborne reforme uslijed nedostatka političke volje.¹² NSRS je 19. aprila usvojila svoj izborni zakon koji predviđa formiranje nove izborne komisije na entitetskom nivou sa isključivom nadležnošću nad izbornim procesom u Republici Srpskoj. Međutim, zakon je proglašen neustavnim zato što bi, prema Ustavnom sudu, preuzeo nadležnosti koje pripadaju državnim institucijama.¹³

Općenito, pravni okvir pruža solidnu osnovu za demokratske izbore, a amandmani iz 2024. godine uveli su važne zaštitne mehanizme za integritet i nadalje osnažili određene aspekte izbornog procesa. Nedavno donesene opsežne izmjene tiču se svih aspekata procesa i ispunile su veliki broj davno donesenih preporuka ODIHR-a, te su općenito pozdravljene od strane sagovornika ODIHR IPM. Konkretno, amandmani su, u skladu sa prethodnim preporukama ODIHR-a, pokrili pitanje dodjeljivanja sredstava za izbornu administraciju, revidirali sistem imenovanja u izborne komisije na nižim nivoima, dali više vremena izornoj administraciji da se bavi prigovorima i žalbama, detaljno opisali zabrane protiv zloupotrebe javnih sredstava, te su pojačali odvraćajući efekt sankcija za kršenje kampanje.

Neke izmjene samo djelomično provode preporuke ODIHR-a, što ostavlja prostor za daljnja poboljšanja, posebno u pogledu učešća žena i transparentnosti rješavanja izbornih sporova.¹⁴ Istovremeno, nekoliko drugih preporuka ODIHR-a još uvijek nije ispunjeno, a one uključuju neriješenu prioritetnu preporuku u vezi s uklanjanjem ograničenja na pasivno i aktivno biračko pravo zasnovanih na boravištu i etničkoj pripadnosti, za koju je neophodna izmjena ustava.¹⁵

Zakonodavac bi trebao temeljito razmotriti neispunjene preporuke ODIHR-a, uključujući ukidanje diskriminatornih ograničenja na pasivno i aktivno biračko pravo zasnovanih na boravištu i etničkoj pripadnosti kako bi dodatno uskladio pravni okvir s obavezama OSCE-a, međunarodnim standardima i dobrom praksom. Ova revizija trebala bi se provesti kroz transparentan i inkluzivan konsultativni proces prije narednih izbora, ostavljajući dovoljno vremena za učinkovitu provedbu.

Nekoliko amandmana nije u potpunosti usklađeno sa postojećim propisima, posebno u slučajevima koji uključuju različite institucije, što dovodi do nedosljednosti unutar teksta amandmana ili u odnosu

¹¹ Naknadno je ovaj zakon dopunjen sa [corrigendum](#) (ispravkama), kojim se *de facto* produžio mandat nekih od članova CIK-e, čime im je omogućeno da budu na funkciji za opće izbore 2026. godine.

¹² Na primjer, sagovornici ODIHR IPM su spomenuli nekoliko primjera razgovora o izornoj reformi, uključujući i Neum 2022. godine, koji nisu doveli do rezultata u pogledu zakonodavstva. Državne institucije i ostali sagovornici s kojima je ODIHR IPM razgovarao potvrdili su da stalna politička neslaganja, posebno oko pitanja predstavljanja „konstitutivnih naroda“, onemogućavaju donošenje zakona.

¹³ NSRS je u više navrata usvajala zakone kojim se osporavaju ovlasti državnih institucija i OHR-a. Na primjer, NSRS je 27. juna usvojila Zakon o neprimjenjivanju odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine na teritoriju Republike Srpske (i neobjavljivanju odluka visokog predstavnika u Službenom glasniku entiteta).

¹⁴ Na primjer, iako amandmani ciljaju na povećano učešće žena u kampanji, i dalje nije riješena [preporuka](#) ODIHR-a i Evropske komisije Vijeća Evrope za demokraciju kroz pravo (Venecijanske komisije) u vezi sistema koji bi osigurao minimalni postotak pripadnika svakog spola u izabranim tijelima. [Opća preporuka CEDAW br. 40 iz 2024. godine](#) zahtijeva od država potpisnica da “izmijene Ustav i zakonodavne okvire kako bi osigurale ravnopravnu zastupljenost žena i muškaraca (50:50) u svim sferama odlučivanja.” Slično tome, iako je ODIHR prethodno preporučio javno objavljivanje žalbi i odluka, amandmani iz 2024. godine jedino obavezuju CIK da objavljuje informacije o žalbama i odlukama, što je dovelo do ograničene transparentnosti pošto se nisu objavljivale same odluke.

¹⁵ Vidjeti, između ostalog, presude Evropskog suda za ljudska prava (ECtHR) u predmetima [Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine](#), [Zornić protiv Bosne i Hercegovine](#), [Pilav protiv Bosne i Hercegovine](#), [Šlaku protiv Bosne i Hercegovine](#) i [Kovačević protiv Bosne i Hercegovine](#). Ovaj posljednji predmet upućen je Velikom vijeću Evropskog suda za ljudska prava 14. decembra 2023. godine. Saslušanje pred Velikim vijećem održano je 20. novembra 2024. godine, ali odluka još uvijek nije donijeta.

na postojeće zakonodavstvo.¹⁶ U odsustvu punog konsultativnog procesa, održali su se bilateralni konsultativni sastanci sa glavnim akterima, uključujući CIK.¹⁷ S druge strane, nisu konsultovani neki drugi akteri, uključujući Apelaciono odjeljenje Suda Bosne i Hercegovine i Agenciju za zaštitu ličnih podataka. Nekoliko sagovornika ODIHR IPM izrazilo je mišljenje da nisu dovoljno obrazloženi razlozi za neke od izmjena, što se naročito odnosi na uvođenje ograničenja na broj preferencijalnih glasova, te su se zapitali da li će one zaista povećati povjerenje birača i integritet procesa. Također, neki sagovornici smatraju da su pravila o prijevremenom prestanku mandata izabраниh službenika ciljala određene pojedince.

Donošenje amandmana prije samog početka izbornog procesa, te ograničeni finansijski i ljudski resursi stavili su značajan teret na CIK, a novi raspon zadataka nametnutih CIK-i napreže njene kapacitete do krajnjih granica. Iako su, općenito gledajući, amandmani u vezi tehničkih priprema za dan izbora bili provedeni učinkovito i blagovremeno u susret ovim izborima, drugi amandmani, posebno oni koji se tiču kampanje, zloupotrebe javnih sredstava, učešća žena, finansiranja kampanje i rješavanja izbornih sporova, bili su samo djelomično provedeni.

Članovi općinskih vijeća (u Federaciji) i općinskih skupština (u Republici Srpskoj) biraju se na osnovu proporcionalnog izbornog sistema, s preferencijalnim glasanjem i zakonskim pragom od 3 posto za dodjelu mandata. Broj vijećnika varira ovisno o broju registrovanih birača.¹⁸ U skladu s amandmanima iz 2024. godine, birači mogu naznačiti preferenciju za najviše tri kandidata na listi po vlastitom izboru, za razliku od prethodno neograničenog broja preferencijalnih glasova, ili mogu glasati za listu bez navođenja preference za bilo kojeg kandidata.¹⁹ Načelnici se direktno biraju prema većinskom sistemu, a bira se kandidat koji je osvojio najveći broj glasova. Gradonačelnike Sarajeva, Mostara i Distrikta Brčko indirektno biraju zakonodavna tijela općina. Mandati načelnika i vijećnika dodjeljuju se na četiri godine

Izborni zakon reguliše način izbora kandidata koji pripadaju jednoj od 18 zakonsko priznatih nacionalnih manjina u općinska vijeća i skupštine. U općinama u kojim je ukupan broj pripadnika ovih manjina najmanje tri posto od ukupnog stanovništva, najmanje jedno mjesto mora pripasti predstavniku nacionalnih manjina.

V. IZBORNA ADMINISTRACIJA

Izborama upravlja trostepena struktura, koja se sastoji od CIK-e, 143 općinske izborne komisije (OIK) i 5.400 biračkih odbora (BO). Za ove izbore, CIK je uspostavila i 14 biračkih mjesta za glasanje u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine i formirala 376 mobilnih timova za glasanje.

¹⁶ Na primjer, amandmanima iz 2024. godine omogućuje se CIK-i da objavljuje izvode iz biračkih spiskova na svojoj web stranici; međutim, CIK to nije uradila zbog zabrinutosti u vezi sa zaštitom ličnih podataka. Iako su rokovi za razmatranje žalbi produženi za CIK, isto nije urađeno za sudove, što dovodi do toga da se sudovi bave velikim brojem žalbi u kratkim vremenskim rokovima (vidjeti *Rješavanje izbornih sporova*). Nadalje, zakon je pooštrio kazne za prekoračenje trošenja sredstava, međutim ograničenja za trošenje sredstava ostala su ista, što dovodi do nesrazmjera između finansijskih prekršaja i kazni (vidjeti *Finansiranje kampanje*).

¹⁷ Stav 5.8 [Dokumenta OSCE-a iz Kopenhagena iz 1990.](#) godine predviđa da se „zakoni usvajaju po završetku javnog postupka.”

¹⁸ Općine sa manje od 8.000 registrovanih birača biraju između 11 i 17 članova; općine koje imaju između 8.000 i 20.000 registrovanih birača biraju između 17 i 25 članova; te općine sa preko 20.000 birača biraju između 25 i 31 člana.

¹⁹ Prethodno nije bio ograničen broj preferencijalnih glasova. Prema amandmanima iz 2024. godine, ako su označena više od tri kandidata, smatra se da je lista dobila važeći glas, ali se ne broje preferencijalni glasovi. Prvo dobijaju mandat kandidati sa osvojenim brojem preferencijalnih glasova od najmanje 10 posto od glasova datih određenoj listi; ostali dobijaju mandate na osnovu rednog broja na listi.

CIK je stalno tijelo sa širokim ovlastima za nadgledanje provođenja izbornog zakonodavstva.²⁰ U skladu sa zakonom, CIK čine dva bošnjačka, dva hrvatska i dva srpska člana, te jedan član iz reda „Ostalih“, koji se biraju na mandat od sedam godina. Sadašnja predsjednica predstavlja „Ostale“.²¹ CIK je sprovela sve tehničke aspekte izbornih priprema na profesionalan način i djelovala je učinkovito, uprkos izazovima koji su nastali kao rezultat kasnog uvođenja amandmana iz 2024. godine, i ispunila većinu zakonskih rokova.²² CIK je redovno održavala sjednice, koje su otvorene za javnost i mogu se uživo pratiti na internetu. Međutim, kolegijalnost i transparentnost procesa umanjeni su činjenicom da se o većini pitanja raspravljalo tokom „kolegija“ članova CIK-e, dok su formalne sjednice uglavnom bile posvećene usvajanju odluka. Nadalje, sve odluke CIK-e nisu u cijelosti objavljene (Vidjeti *Rješavanje izbornih sporova*).

OIK su stalna tijela koja uz saglasnost CIK-e imenuju općinska vijeća na mandat od sedam godina. OIK imaju nadležnost za nadgledanje glasanja i brojanja na biračkim mjestima koja im pripadaju i unos podataka za preliminarne izborne rezultate. OIK su održavale sjednice uglavnom po potrebi, a, kako je zabilježila ODIHR IPM, samo je oko 12 posto svih OIK objavilo zapisnike sa svojih sastanaka. Iako je 79 posto svih OIK objavilo neke informacije o izborima, nisu sve odluke jednoobrazno objavljene na web stranicama općina što je smanjilo transparentnost rada OIK. Posmatrači ODIHR IPM općenito su ocijenili OIK kao kompetentna tijela upoznata sa relevantnim procedurama.²³ CIK i OIK stekli su povjerenje izbornih aktera.²⁴

Kako bi se dodatno unaprijedila transparentnost rada izborne administracije, CIK i OIK trebaju redovno objavljivati zapisnike sa svojih sastanaka i osigurati pravovremeno i potpuno objavljivanje svih odluka i uputstava, uključujući onih koje se odnose na prigovore

BO se sastoje od predsjednika i 2 ili 4 člana (3 ili 5 osoba ukupno).²⁵ U skladu sa ranijim preporukama ODIHR-a u vezi sa poboljšanjem nepristrasnosti izborne administracije, novi postupci imenovanja zahtijevaju da predsjednici i zamjenici predsjednika BO nemaju nikakvu političku pripadnost i daju pravo da imenuju članove BO samo onim strankama koje su zastupljene u odgovarajućem općinskom vijeću ili skupštini. Kasno uvođenje amandmana predstavljalo je značajan izazov za CIK koja je morala imenovati, obučavati i ocjenjivati predsjednike i zamjenike predsjednika BO.²⁶ U mnogim slučajevima, CIK nije mogla pronaći odgovarajuće kandidate i OIK je morala osigurati osoblje sa rezervnih listi obučanih kandidata zbog čega su se neki sagovornici ODIHR IPM pitali da

²⁰ CIK-u imenuje Predstavnički dom Bosne i Hercegovine na prijedlog Posebne komisije za izbor i imenovanje Parlamentarne skupštine BiH, koje čine tri člana iz Visokog sudskog i tužilačkog vijeća, dva člana iz Zajedničke komisije Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i dva člana iz CIK-e.

²¹ Predsjednika biraju članovi CIK-e između sebe. Zakon propisuje da po jedan pripadnik Bošnjaka, Hrvata i Srba, te jedan pripadnik „Ostalih“ obavlja mandat predsjednika na period od 21 mjesec.

²² ODIHR IPM primjetila je kašnjenja u imenovanju predsjednika BO, njihovih zamjenika i članova. Zakonski rok za zapošljavanje osoblja u centrima za brojanje na državnom nivou i na nivou OIK (21. septembar) nije ispoštovan zbog izazova u zapošljavanju potrebnog broja ljudi i nedostatka raspoloživog osoblja.

²³ Od raspisivanja izbora, 9,1 posto članova OIK je promijenjeno, uglavnom zbog isteka mandata. Čini se da te promjene nisu uticale ne institucionalno znanje OIK.

²⁴ Međutim, neki akteri su izrazili zabrinutost u vezi sa nepristrasnošću OIK, jer su ih imenovala općinska vijeća ili skupštine.

²⁵ Broj članova BO ovisi od broja registrovanih birača na biračkom mjestu. Odbori na biračkim mjestima sa manje od 350 birača sastoje se od predsjednika i dva člana, a odbori na biračkim mjestima sa preko 350 birača sastoje se od predsjednika i 4 člana.

²⁶ Rok za imenovanje predsjednika i zamjenika predsjednika BO bio je 22. avgust. Do 27. Septembra CIK je imenovala 5.753 predsjednika i 4.439 zamjenika predsjednika na 5.400 biračkih mjesta. Ukupno 809 imena uklonjeno je sa liste kandidata za ove pozicije zbog veza sa političkim strankama, od toga 340 kandidata na ovim izborima. Među glavnim utvrđenim razlozima za nedovoljan broj imenovanja bili su nedostatak zainteresovanja, nedostatak kvalifikovanog osoblja bez političke pripadnosti i niski finansijski poticaji, bez obzira na navedeno povećanje naknada. Trodnevna obavezna obuka je bila faktor odustajanja za ona lica koja rade sa punim radnim vremenom. Na dan izbora, CIK je morala zamijeniti 45 predsjednika i zamjenika predsjednika zbog toga što su podnijeli ostavke u zadnjem trenutku.

li su predsjednici i zamjenici BO zaista nezavisni. Uprkos svemu, obuke za BO su u većini slučajeva provedene na vrijeme i posmatrači ODIHR IPM su ih ocijenili kao praktične, jake i sažete.

Kako bi se dodatno unaprijedila nepristrasnost i profesionalnost izborne administracije na nižim nivoima, u skladu s amandmanima iz 2024. godine, te kako bi se izbjegla kašnjenja u imenovanju biračkih odbora, CIK bi mogla unaprijed odrediti i obučiti predsjednike biračkih odbora i njihove zamjenike. Pored kontinuirane obuke, mogao bi se organizovati i kurs za obnovu znanja neposredno prije izbora kako bi se osigurala adekvatna priprema za izborni proces.

U skladu sa amandmanima iz 2024. godine, i uz finansijsku pomoć donatora, CIK je provela četiri IKT pilot projekta. Pilot projekti uključuju provjeru autentičnosti otisaka prstiju i transmisiju rezultata izbora sa biračkog mjesta direktno CIK-i (provedeno na 65 biračkih mjesta u 11 općina); optičke skenere glasačkih listića za brojanje istih (145 biračkih mjesta u 7 općina); i biometrijsku identifikaciju birača na 138 glasačkih mjesta u Brčko distriktu. Posljednji projekat, sistem video nadzora, proveden je na 10 biračkih mjesta u pet općina i finansiran od strane Ministarstva finansija.²⁷ Postepeno uvođenje i testiranje izbornih tehnologija prije dana izbora kao sredstvo za rješavanje izazova prije njihove potpune implementacije su u skladu sa međunarodnim dobrim praksama. ODIHR IPM je primijetila određene nedostatke u vezi sa tajnošću glasanja tokom faze testiranja i na dan izbora.²⁸

Kako bi se osigurala efikasna implementacija IKT-a na izborima, potrebno je nastaviti s provedbom dodatnih pilot projekata, u skladu s međunarodnom praksom, uz blagovremeno osiguranje potrebnih resursa, adekvatnu obuku te postizbornu reviziju usmjerenu na upotrebljivost i funkcionalnost IKT-a.

Zakonski zahtjevi da CIK i OIK imaju najmanje 40 posto zastupljenosti svakog spola nisu dosljedno ispunjeni. Od sedam članova CIK-e, samo su dva člana žene (28,5 posto). Iako su ukupno 46 posto svih članova OIK žene, zahtjev za rodnu zastupljenost nije ispunjen u 24 OIK (16,7 posto), a što utiče na oba pola.²⁹ U 38,5 posto od ukupno 143 OIK, žene su bile predsjednice. Kako bi se riješila pitanja rodne zastupljenosti u izornoj administraciji, CIK je imenovala dva predstavnika u Koordinacijski odbor za provođenje Akcionog plana rodne ravnopravnosti i godišnje podnosi izvještaj državnoj Agenciji za rodnu ravnopravnost.³⁰ U skladu sa međunarodnim standardima i obavezama OSCE-a, CIK je prikupila podatke razvrstane po spolu za različite aspekte izbornog procesa i učinila zbirne podatke javno dostupnima prije izbora.³¹

Mladi ljudi su bili dobro zastupljeni u izornoj administraciji na nižem nivou. Preko 50 posto članova OIK i 44 posto predsjednika OIK bili su mlađi od 30 godina. Amandmani iz 2024. godine propisuju da će pristup za birače sa invaliditetom biti uzet u obzir u odabiru lokacija za biračka mjesta.³² Iako

²⁷ Pilot projekti su raspoređeni po biračkim mjestima u Federaciji (197 biračkih mjesta), Republici Srpskoj (130 biračkih mjesta) i Brčko distriktu (138 biračkih mjesta).

²⁸ U nekoliko slučajeva, glasački listići koje optički skeneri nisu pravilno očitali su naknadno vraćeni biraču, što je ugrozilo tajnost glasanja.

²⁹ Žene su činile manje od 40 posto članova u 13 OIK, a muškarci u 11 OIK.

³⁰ Vijeće ministara Bosne i Hercegovine donijelo je u oktobru 2023. godine [Gender Akcioni Plan](#) za period 2023–2027. godine. [Odbor za praćenje implementacije Gender Akcionog Plana](#) osnovalo je Vijeće ministara u novembru 2023. godine. CIK je također objavila [Izjavu o opredijeljenosti za ravnopravnost polova](#).

³¹ Opći komentar 23, stav 48 [CEDAW](#) navodi da „Države stranke treba da uključuju statističke podatke razvrstane prema spolu”. Stav 40.13 [Moskovskog dokumenta OSCE-a iz 1991.](#) godine obavezuje države članice „da osiguraju prikupljanje i analizu podataka radi odgovarajuće procjene, praćenja i poboljšanja položaja žena”. CIK je prikupila podatke razvrstane prema spolu i po općinama za registrovane birače, kandidate, izborne administracije i akreditovane posmatrače.

³² U slučaju da biračko mjesto nije pristupačno biračima sa invaliditetom, za njih se priprema posebno mjesto sa glasačkim kabinama izvan biračkog mjesta. Ovakva praksa nije u potpunosti u skladu sa međunarodnim standardima jer dovodi do neravnopravnih uslova za birače s invaliditetom.

Izborni zakon predviđa potpomognuto glasanje kao i mogućnost glasanja putem mobilnih glasačkih kutija, ne osigurava samostalan pristup glasačkoj kutiji za osobe sa invaliditetom.³³

Edukacija birača provodila se uglavnom putem audio-vizuelnih sredstava na lokalnim i državnim medijima. CIK je objavila nekoliko edukativnih videa, i pokrenula *chatbot* na platformi X kako bi birači mogli pronaći potrebne informacije na internetu. Ipak, mogućnosti da se dopre do šire javnosti putem društvenih mreža nisu bile dovoljno iskorištene.³⁴ CIK i drugi akteri koji se bave edukacijom birača ukazali su na nedostatak adekvatnih finansijskih i ljudskih resursa u Centru za edukaciju CIK-e, uspostavljenom u skladu sa amandmanima iz 2024. godine za provođenje aktivnosti edukacije birača na širem nivou. Upotreba znakovnog jezika i izrada materijala koji se lako čitaju i materijala na Brajevom pismu učinili bi edukaciju birača dostupnijom za birače sa različitim invaliditetom, uključujući za birače sa oštećenjem sluha ili vida.

Potrebno je kontinuirano sarađivati sa organizacijama civilnog društva koje rade sa osobama sa invaliditetom kako bi se osiguralo da osobe sa invaliditetom mogu samostalno da glasaju. To uključuje prilagođavanje biračkih mjesta kako bi im se omogućio nesmetan pristup, kao i pružanje informacija u vezi s izborima u formatima koji su dostupni svim osobama s invaliditetom, uključujući one s oštećenjem vida.

U skladu sa amandmanima iz 2024. godine, CIK je sada ovlaštena da podnese budžetski zahtjev bez mogućnosti njegove izmjene od strane Ministarstva finansija. CIK-i su također odobrena dodatna finansijska sredstva za provođenje amandmana iz 2024. godine tokom lokalnih izbora. Međutim, prema CIK-i sredstva za finansiranje izbora odobrena su tek krajem jula, što je negativno uticalo na planiranje aktivnosti CIK-e. Pored toga, CIK se suočila sa velikim izazovima u pogledu nabavke usluga transporta osjetljivih materijala zbog poništenja odluke o izboru najpovoljnijeg ponuđača u postupku javne nabavke. Zahvaljujući podršci Ministarstva odbrane, transport je osiguran tek 23. septembra, svega šest dana prije planirane isporuke izbornog materijala. Nadalje, rebalans budžeta neophodan za provođenje određenih novih odredbi amandmana iz 2024. godine doveo je do finansijskih poteškoća u 12 OIK uoči izbornog dana.³⁵

Kako bi se izbjegli problemi u nabavci dobara i usluga za izbore, CIK treba imati adekvatne finansijske i organizacione resurse na raspolaganju.

VI. REGISTRACIJA BIRAČA

Pravo glasa imaju građani sa navršениh 18 godina starosti i stalnim prebivalištem, osim onih osuđenih za teška krivična djela, uključujući ratne zločine, i one koji su sudskom odlukom proglašeni poslovno nesposobnima, uključujući i na osnovu intelektualnog ili psihosocijalnog invaliditeta. Ograničenja

³³ Član 29. [CRPD](#)-a poziva države potpisnice da „garantuju osobama sa invaliditetom politička prava [...], uključujući pravo i mogućnost da glasaju i budu birani, između ostalog, [...] tako što će osigurati da su procedure glasanja, objekti i materijali odgovarajući, pristupačni, razumljivi i jednostavni za upotrebu“.

³⁴ Komunikacijska strategija CIK-e preporučuje provođenje javnih kampanja na društvenim mrežama i digitalnim platformama. CIK je, međutim, navela da nema dovoljno resursa za potpunu realizaciju ove strategije.

³⁵ Ukupno 12 OIK (Banja Luka, Bosansko Grahovo, Bugojno, Drvar, Gacko, Kostajnica, Livno, Ljubinje, Sarajevo Novi Grad, Sokolac, Srebrenica i Velika Kladaša) nije osiguralo dovoljno finansijskih sredstava za izbore do 30. septembra. Nedostatak sredstava je rezultat povećanja plata predsjednika i zamjenika predsjednika BO, u skladu sa amandmanima iz 2024. godine.

izbornih prava na osnovu mentalnog invaliditeta u suprotnosti su sa opredjeljenjima OSCE-a i drugim međunarodnim standardima.³⁶

Kako bi se osiguralo jednako pravo glasa u skladu s međunarodnim standardima, potrebno je preispitati ograničenja prava glasa na osnovu intelektualnih ili psihosocijalnih poteškoća.

Registracija birača u zemlji je pasivna. Zakon također omogućava glasanje izvan zemlje, za koje su birači obavezni da izvrše elektronsku registraciju pred svake nove izbore. CIK ima opću nadležnost za integritet i održavanje Centralnog biračkog spiska (CBS), a koji se vodi na osnovu registra stanovništva. Međutim, tačnost CBS-a ovisi o podacima koje dostavljaju druge institucije odgovorne za ažuriranje registra stanovništva. Nekoliko sagovornika ODIHR IPM izrazili su zabrinutost u pogledu tačnosti podataka o registraciji birača budući da mehanizam za uklanjanje preminulih građana i osoba koje su napustile zemlju iz lokalne baze podataka o registru stanovništva ne osigurava potpunu tačnost podataka o registraciji birača.³⁷

Kako bi se povećalo povjerenje u birački spisak i unaprijedila njegova tačnost, vlasti bi trebale razmotriti provođenje sveobuhvatne revizije Centralnog biračkog spiska i registra stanovništva.

Za ove izbore, CBS je zaključen 22. avgusta, sa 3.400.204 registrovanih birača, uključujući 44.789 registrovanih za glasanje u inostranstvu; 50,17 posto registrovanih birača bile su žene. Biračima koji su napunili 18 godina između 23. avgusta i dana izbora dozvoljeno je glasati nepotvrđenim glasačkim listićima i uneseni su u CBS.³⁸ Nakon ovih izmjena, CIK je 10. oktobra objavila da se ukupno 3.408.130 birača nalazi na CBS. Iako većina sagovornika ODIHR IPM nije dovela u pitanje inkluzivnost CBS-a, ODIHR IPM je primjetila da zahtjev za dokazivanje boravišta utiče na pravo učestvovanja predstavnika romske manjine.³⁹ Interno raseljena lica (IRL) mogu glasati na posebnim biračkim mjestima za glasanje u odsustvu za izbornu jedinicu u kojoj su bili prijavljena prije raseljenja. Iako se veoma mali broj IRL-a registrovao za ove izbore, sagovornici ODIHR IPM potvrdili su da nisu postojale administrativne prepreke za njihovu registraciju. Osobe sa invaliditetom, osobe vezane uz dom, osobe koje su u bolnici i one u pritvoru mogu glasati putem mobilnih glasačkih kutija. Do roka od 40 dana prije održavanja izbora se registrovalo ukupno 17.465 birača za glasanje putem mobilnih glasačkih kutija. Neki sagovornici ODIHR IPM, uključujući organizacije civilnog društva koje rade sa osobama sa invaliditetom, izvijestili su da su rani rok za registraciju za glasanje putem mobilnih glasačkih kutija i zahtjev da se obezbijedi medicinska dokumentacija otežali proces registracije za ove birače.

³⁶ Vidjeti članove 12. i 29. CRPD. Vidjeti također stav 9.4 [Saopštenje odbora za prava osoba sa invaliditetom iz 2013. godine, br. 4/2011](#) u kojem se navodi da “član 29. ne predviđa nikakvo razumno ograničenje ili izuzeće za bilo koju grupu osoba sa invaliditetom. Stoga, isključenje prava glasa na osnovu zamišljene ili stvarne psihološke ili intelektualne nesposobnosti, uključujući ograničenje na osnovu pojedinačne procjene, predstavlja diskriminaciju na osnovu invaliditeta”.

³⁷ Institucije koje su odgovorne za ažuriranje registra stanovništva uključuju općine, kao i kantonalnu i entitetsku policiju. Odgovornost za prijavljivanje preminulih građana općini je obaveza porodice preminule osobe, koja mora da pokaže štampanu potvrdu o smrti nadležnim tijelima. Prema Zakonu o stalnom i privremenom boravku građana Bosne i Hercegovine, registracija i odjava prebivališta odgovornosti su samih građana. Nakon provjera dokaza o prebivalištu i državljanstvu, CIK je utvrdila nepravilnosti u evidenciji 165 izbjeglica koje su registrovane za glasanje van BiH. CIK je također donijela odluke u vezi sa uklanjanjem lica koja služe zatvorsku kaznu iz CBS-a, u skladu sa Izbornik zakonom.

³⁸ Nepotvrđeni glasački listić je glasački listić identičnog dizajna i sadržaja kao i običan glasački listić koji se nakon glasanja stavlja u posebnu kovertu i koji se prebrojava nakon provjere biračkog prava. Dostupan je licima koja se ne nalaze na biračkom spisku na dan izbora, ali koja imaju dokaz o prebivalištu za odgovarajuću izbornu jedinicu.

³⁹ Amandman na Zakon o prebivalištu iz 2014. godine zahtijeva dokaz o prebivalištu. Značaj broj članova romske zajednice nemaju dokaz o prebivalištu, stoga nemaju pristupa ličnim dokumentima i ne mogu biti upisani u CBS.

Tokom godine, birači su imali dovoljno mogućnosti da provjere svoje podatke i zatraže ispravku svojih podataka od nadležnih općinskih institucija.⁴⁰ Amandmani Izbornog zakona iz 2024. godine obavezuju CIK da omogući javni pristup izvodima iz CBS-a putem „svoje web stranice ili bilo kojeg drugog odgovarajućeg sredstva”, a istovremeno osigura zaštitu ličnih podataka.⁴¹ CIK je odlučila ne činiti potpune izvode dostupnim na svojoj web stranici navodeći, između ostalog, zabrinutost zbog zaštite ličnih podataka i preopterećenja web stranice. CIK je izvode iz spiska stavila na uvid javnosti od 8. juna do 8. jula na općinskom nivou. Svaki birač je također imao direktan pristup svojim podacima putem web stranice CIK-e. U skladu sa zakonom, političke stranke mogle su podnijeti zahtjev za dostavu izvoda iz CBS-a za općinu u kojoj su imale kandidate. CIK je obavijestila ODIHR IPM da su skoro sve stranke podnijele zahtjev za dostavu izvoda iz CBS-a i da im je izvod dostavljen.

VII. REGISTRACIJA KANDIDATA

Pravo na kandidovanje daje se građanima sa biračkim pravima. Nakon amandmana iz 2024. godine, nijedna osoba koja je osuđena od strane bilo kojeg međunarodnog ili domaćeg suda za zločin genocida, zločine protiv čovječnosti ili ratne zločine ne može se kandidovati na izborima niti obavljati bilo koju izbornu, imenovanu ili drugu dužnost.⁴² Kandidati na lokalnim izborima mogu biti na stranačkim ili koalicijskim listama, mogu biti nezavisni kandidati ili na listi nezavisnih kandidata. Kandidat se može kandidovati samo u jednoj izbornoj jedinici i na jednoj listi.

Registracija kandidata je dvostepeni proces. Prvo, CIK potvrđuje podobnost političkih subjekata.⁴³ U ovoj fazi, politički subjekti podnose potpise podrške i izborne pologe, između ostalih dokumenata.⁴⁴ Po potvrđivanju, politički subjekti mogu podnijeti kandidatske liste.

Da bi bile prihvaćene od strane CIK-e, kandidatske liste moraju sadržavati najmanje 40 posto kandidata manje zastupljenog spola, uz posebne zahtjeve o pozicioniranju kandidata na listama.⁴⁵ Ukupno 42 posto kandidata na ovim izborima bile su žene. Uprkos zakonskim zahtjevima u vezi sa kandidatskim listama, jednaka zastupljenost žena i dalje nije osigurana. U novoizabranim općinskim vijećima i skupštinama, žene čine samo 22 posto članova. Od 386 kandidata za načelnike, samo 29 su bile žene (8 posto), uključujući 4 od 5 aktuelnih načelnica; svega 8 žena je izabrano na poziciju načelnika.

Da bi se osigurala jednaka zastupljenost žena, treba razmotriti dodatne privremene posebne mjere.

U skladu sa amandmanima iz 2024. godine, prijave su se vršile isključivo u elektronskom obliku, putem posebne web platforme.⁴⁶ To je znatno olakšalo proces verifikacije i registracije jer platforma omogućava automatsku verifikaciju svih potpisa podrške, ali i automatski provjerava da li su ispunjeni i neki drugi uslovi, što uključuje i rodne uslove. Međutim, analiza ODIHR IPM pokazala

⁴⁰ Jedan zahtjev za ispravku podnio je CIK-i birač iz Mostara koji je tražio da glasa na drugoj strani ulice (u drugoj općini). CIK je odbila ovaj zahtjev jer se općina u kojoj birač glasa određuje na osnovu adrese stalnog prebivališta.

⁴¹ Prema Agenciji za zaštitu ličnih podataka, CIK je imala pravo odrediti u kojem će obliku učiniti CBS dostupnim.

⁴² CIK je obavijestila ODIHR IPM da je provjera teško provodiva zbog nedostatka baze podataka osuđenih ratnih zločinaca i da podatke moraju dostaviti pojedinačni sudovi i Ministarstvo pravde

⁴³ Politički subjekat podrazumijeva političku stranku, koaliciju političkih stranaka, nezavisnog kandidata ili listu nezavisnih kandidata ovjerenu za učešće na izborima.

⁴⁴ Stranke i nezavisni kandidati moraju dostaviti 100 potpisa iz općina koje imaju manje od 10.000 registrovanih birača i 200 potpisa za općine sa preko 10.000 registrovanih birača. Političke stranke sa članovima koji imaju mandate u općinskim vijećima ili skupštinama izuzete su od prikupljanja potpisa.

⁴⁵ Izborni zakon propisuje da se kandidati spola koji je manje zastupljen raspoređuju na liste kandidata na sljedeći način: najmanje jedan kandidat manje zastupljenog pola među prva dva kandidata, dva kandidata manje zastupljenog pola među prvih pet kandidata i tri kandidata manje zastupljenog pola među prvih osam kandidata.

⁴⁶ Politički subjekti su također morali dostaviti štampane primjerke svoje dokumentacije CIK-i u istom roku kao i za online registraciju.

je, da suprotno zakonodavnim mjerama, 61 lista nije ispunila rodnu kvotu od 40 posto, a iste nisu bile odbijene. Od toga je 59 lista imalo 8 kandidata, od kojih su 3 bile žene (37,5 posto).⁴⁷

Kako bi se osigurala potpuna usklađenost sa zakonskim odredbama koje propisuju ravnopravno učešće žena na izborima, CIK bi trebala striktno primjenjivati propisanu rodnu kvotu i registrovati isključivo kandidatske liste koje ispunjavaju ovaj zahtjev.

Registracija kandidata je bila inkluzivna, efikasna i provedena na transparentan i blagovremen način. Registracija kandidata započeta je 9. maja i završena 22. avgusta. Ukupno je potvrđeno 296 političkih subjekata, uključujući 110 političkih stranaka, 58 koalicija, 76 nezavisnih kandidata, 43 nezavisna kandidata koja predstavljaju nacionalne manjine i 9 lista nezavisnih kandidata. Ukupno, 26.089 kandidata je učestvovalo na ovim izborima (386 kandidata za načelnika, a 25.703 za vijećnika).⁴⁸ U 12 općina, samo se jedan kandidat kandidovao za načelnika.

VIII. OKRUŽENJE KAMPANJE

Svojim cijelim tokom, kampanja je bila suzdržana, kandidati su mogli slobodno da vode kampanju, i poštovane su osnovne slobode mirnog okupljanja i izražavanja.⁴⁹ Zvanični period kampanje od 30 dana počeo je 6. septembra i završio 5. oktobra.⁵⁰ Tokom zvaničnog perioda kampanje, vlasti su „dužne da osiguraju pravedan i pravičan tretman kandidata“ u njihovim zahtjevima da koriste javna mjesta i objekte u svrhu kampanje. Zakon zabranjuje kandidatima korištenje govora mržnje, u njegovom najširem smislu, kao i širenje dezinformacija, sprečavanje novinara da obavljaju svoj posao te obećavanje novčane nagrade s ciljem dobivanja podrške birača.

Amandmani iz 2024. godine također detaljnije preciziraju definiciju zloupotrebe javnih sredstava te zabranjuju svaki vid vođenja kampanje od dana raspisivanja izbora do perioda zvaničnog početka kampanje, te ovlašćuju CIK da sankcioniše kandidate za bilo koji od ovih prekršaja.⁵¹ Sagovornici iz sektora civilnog društva obavijestili su ODIHR IPM da su posumnjali te CIK-i prijavili značajan broj kršenja, a objavili su i javne izvještaje u kojima se navodi široka zloupotreba javnih sredstava.⁵² Bosna i Hercegovina ne zabranjuje povećano trošenje državnih sredstava tokom izbornog perioda ili pokretanje novih infrastrukturnih projekata, što je suprotno dobrim praksama.⁵³ Iako su amandmani iz 2024. godine dobrodošli kao sredstvo za poboljšanje jednakih uslova za sve, svi politički

⁴⁷ Pored toga, SNP u Ugljeviku registrovao je 11 žena i 17 muškaraca (39,25 posto), a na listi nezavisnih kandidata u Bužimu 1 ženu i 4 muškarca (20 posto). CIK je obavijestila ODIHR IPM da je prilikom odlučivanja o validnosti listi uzela u obzir specifične zahtjeve za pozicioniranje, a ne ukupnu rodnu kvotu od 40 posto.

⁴⁸ ODIHR IPM je upoznata sa jednom žalbom SDS-a u vezi sa registracijom kandidata (vidjeti *Finansiranje kampanje*). Slučaj je riješen u propisanom roku.

⁴⁹ Stranka HDZ 1990 je obavijestila ODIHR IPM da su zatražili pristup općinskom prostoru u Mostaru, ali im je rečeno da je taj prostor već rezervisan za druge namjene.

⁵⁰ Izborna šutnja, koja se odnosi i na vođenje kampanje na internetu, nastupila je u sedam sati ujutro 5. oktobra i trajala do zatvaranja biračkih mjesta na dan izbora

⁵¹ Tokom trajanja ove predizborne kampanje, medijima je dozvoljeno informisati javnost o aktivnostima dužnosnika, ali bez navođenja njihove stranačke pripadnosti niti da su kandidati na izborima.

⁵² Transparency International u Bosni i Hercegovini (TI BiH) izvjestio je da su u dva mjeseca prije zvaničnog početka kampanje jednokratne isplate penzionerima i ostalim građanima iznosile oko 53 miliona BAM (oko 27,1 miliona eura). TI BiH je između 6. jula i 4. oktobra identifikovao 805 novih vladinih infrastrukturnih projekata, ukupne vrijednosti 601.840.622 BAM (oko 307,7 miliona eura). Pod lupom je izvjestila da je između 22. jula i 29. septembra zabilježila 1.367 nepravilnosti, uključujući 372 potencijalnih slučajeva zloupotrebe javnih sredstava.

⁵³ Vidjeti [Zajedničke smjernice ODIHR-a i Venecijanske komisije za sprečavanje i odgovor na zloupotrebu javnih sredstava tokom izbornog procesa iz 2016.](#) godine, stav II.B.1.3: „pravni okvir treba navesti da tokom kampanje ne smije biti značajnijih najava koje su povezane sa ili imaju za cilj stvaranje povoljne percepcije o datoj stranci ili kandidatu.“

sagovornici ODIHR IPM su priznali da je problem zloupotrebe javnih sredstava i dalje široko rasprostranjen; ODIHR IPM je identificirala neke konkretne i kredibilne navode u vezi sa tim.⁵⁴

Da bi se spriječila zloupotreba javnih sredstava, trebalo bi zakonski precizirati i zabraniti vanredno trošenje javnih sredstava od dana raspisivanja izbora, osim u slučaju proglašenja vanrednog stanja.

Amandmani iz 2024. također imaju za cilj promovisanje rodne jednakosti tokom vođenja kampanje, podsticanjem političkih stranaka da osiguraju jednaku promociju kandidata oba spola u medijskim nastupima, na javnim okupljanjima i drugim vidovima vođenja izborne kampanje. Ova reforma nije imala opipljiv uticaj na vidljivost žena. Na 19 od 30 događaja kampanje koja su posmatrali posmatrači ODIHR IPM nije bilo ženskih govornika, a samo jedna žena je bila govornik na drugih 11 događaja iako je na većini tih događaja bilo tri ili više govornika. Dugoročno angažovani posmatrači ODIHR IPM zabilježili su samo dva događaja kampanje na kojima su govornici posvetili posebnu pažnju rodnim pitanjima u širem smislu

Sa zvaničnim početkom kampanje, kandidati su se oslonili i na tradicionalne metode informisanja, kao i oglašavanje putem televizije, web stranica i društvenih mreža, uključujući Facebook i X. Iako je broj većih događaja kampanje bio ograničen, ODIHR IPM posmatrala je 43 događaja kampanje u različitim općinama širom zemlje, od kojih su svi protekli bez incidenta.⁵⁵ Nakon katastrofalnih poplava i klizišta u nekoliko općina posljednjeg dana zvanične kampanje, većina glavnih političkih stranaka sa sjedištem u Federaciji BiH prijevremeno je završila svoju kampanju.

Postojeći propisi o kampanji odnose se i na internet. Tokom zvaničnog perioda kampanje, ODIHR IPM je pratila 63 politička aktera na Facebooku i X-u, iako je samo njih 46 bilo aktivno na ovim društvenim mrežama tokom perioda kampanje.⁵⁶ Broj pratilaca ovih aktera se nije značajno promijenio u ovom periodu. Ton koji su ovi akteri usvojili tokom kampanje uglavnom se kretao od neutralnog do pozitivnog. Objave su u velikoj mjeri bile posvećene promociji kandidata, te infrastrukturi i vanjskoj i ekonomskoj politici, u širem smislu. SNSD je na društvenim mrežama objavljivala sadržaj mnogo češće nego bilo koji drugi akter kojeg je posmatrala ODIHR IPM, a akteri sa sjedištem u Republici Srpskoj objavljivali su češće nego oni iz Federacije. ODIHR IPM nije uočila nikakav sistematski pokušaj širenja dezinformacija i govora mržnje preko ovih praćenih aktera. Mali broj objava sadržavao je zapaljivu retoriku.

Općenito govoreći, kampanja je uglavnom bila više usmjerena na lokalna pitanja nego na teme od državnog značaja. Retorika nekih političkih lidera se fokusirala na ratne traume i na strahove da bi

⁵⁴ Na predizbornom skupu SNSD-a u Banja Luci 13. septembra Milorad Dodik, govoreći o kandidaturi nosioca stranačke liste za općinu, kardiohirurgu u lokalnoj bolnici, izjavio je: „neko dođe u bolnicu kod šefa hirurgije... a glasao je protiv njega. Već ima manje šanse da preživi.“ Gradonačelnik Banja Luke Draško Stanivuković (PDP) obezbijedio je besplatne autobuske karte za penzionere tokom posljednjih šest mjeseci, a navodno je i obećao „kartice prijateljstva“ penzionerima čija je penzija manja od 400 BAM mjesečno (oko 205 eura) koje im mogu osigurati popust u određenim trgovinama. Više sagovornika je izrazilo zabrinutost ODIHR IPM u vezi sa zloupotrebom javnih sredstava od strane HDZ-a, uključujući službena vozila i korištenje javnog zaposlenja kao sredstvo kojim se vrši pritisak na biračko tijelo da ne podrži opoziciju.

⁵⁵ Dvadeset dva kandidata organizovala su ove događaje kampanje: SNSD (11), SDA (4) i SDP (3), a zatim Demokratski narodni savez, NiP, NS, PDP, SDS i stranka Za pravdu i red (po 2). Trinaest kandidata organizovalo je po jedan posmatrani događaj. Dvadeset šest događaja održano je u Republici Srpskoj, 11 u Federaciji Bosne i Hercegovine, te 6 u Brčko distriktu. Ovi događaji su održani u 16 općina. Dvadeset sedam događaja je održano na srpskom, a 12 na bosanskom jeziku, 2 na hrvatskom i 2 na više jezika.

⁵⁶ ODIHR IPM posmatrala je Facebook i X naloge 10 parlamentarnih političkih stranaka, 8 političkih lidera, 34 kandidata, 10 „influensera“ i CIK-e. Kandidati su birani tako što su se identifikovale značajne izborne utrke, a zatim pratili kandidati koji učestvuju u datoj utrci. Međutim, 14 od ovih 34 kandidata nisu imali naloge koji su se mogli identifikovati na Facebooku ili X-u.

zemlja opet mogla biti nasilno podijeljena, te ih je pogoršavala.⁵⁷ Iako su svi sagovornici iz političkih stranaka identifikovali govor mržnje kao ozbiljnu zabrinutost, neki su smatrali da je lokalni karakter ovih izbora smanjio njegovu upotrebu, a posmatrači ODIHR IPM uočili su nekoliko izolovanih incidenata.⁵⁸ Uprkos činjenici da se neke političke stranke definišu kao multietničke ili „građanske”, u praksi se činilo da je velika većina aktivnosti kampanje usmjerena na nadmetanje za podršku unutar jedne etničke grupe umjesto ciljanja na dobivanje međuetničke podrške. Premijer Srbije Miloš Vučević, zamjenik premijera Srbije Aleksandar Vulin i ministar vanjskih poslova Mađarske Péter Szijjártó učestvovali su 4. oktobra na završnom skupu SNSD-a u Banja Luci.

IX. FINANSIRANJE KAMPANJE

Finansiranje je prvenstveno regulisano Izbornim zakonom i Zakonom o finansiranju političkih stranaka.⁵⁹ Zakonski okvir uređuje privatno i javno finansiranje izbornih kampanja.⁶⁰ Mnoge političke stranke koje su zastupljene u državnim i lokalnim zakonodavnim tijelima obavijestile su ODIHR IPM da većinu troškova svoje kampanje pokrivaju sredstvima dobivenim iz odgovarajućih budžeta. Zakon ograničava iznose priloga fizičkih i pravnih lica, te zabranjuje određene izvore finansiranja.⁶¹ Iako su amandmani iz 2024. godine koji se odnose na finansiranje kampanje imali za cilj povećati transparentnost i odgovornost, oni nisu u potpunosti i učinkovito odgovorili na prethodne preporuke ODIHR-a i Grupe zemalja Vijeća Evrope za borbu protiv korupcije (GRECO), posebno u pogledu srazmjernih i odvratajućih sankcija za kršenja i efektivnog nadzora nad finansiranjem kampanja.⁶²

Za lokalne izbore, ograničenja na trošenje sredstava se računaju na osnovu broja registrovanih birača u općini i uveliko se razlikuju, od 59,4 BAM (oko 30 eura)⁶³ do 58.120 BAM (oko 29.651 eura).⁶⁴ Mnoge općine imaju mali broj birača, a samim tim i nerealna ograničenja na trošenje sredstava.⁶⁵ Nekoliko sagovornika ODIHR IPM smatra da je, s obzirom na trenutnu stopu inflacije, teško

⁵⁷ Dana 16. septembra, gradonačelnica Sarajeva Benjamina Karić (SDP), u čijim je predizbornim lecima detaljno opisana, između ostalog, njena posvećenost poboljšanju kanalizacionog sistema, lokalnih sportskih stadiona i medicinske obuke, postavila je tenk u centru Sarajeva, navodno u znak sjećanja na pripadnike specijalne jedinice. Ministar unutrašnjih poslova Federacije Bosne i Hercegovine Ramo Isak (Snaga Naroda; SN) je na konferenciji za medije 17. septembra izjavio da je prije sedam mjeseci „spriječio građanski rat.“ Na zvaničnom Facebook nalogu SDA 27. septembra objavljena je serija slika predsjednika stranke Bakira Izetbegovića kako se divi novim dronovima koje je država kupila od Turske, iako Izetbegović nije direktno učestvovao u kupovini.

⁵⁸ Predsjedavajući Skupštine Hercegovačko-neretvanskog kantona Džafer Alić je u intervjuu za BiR TV 5. septembra Hrvate i Srbe nazvao „podstanarima“. Predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik je 13. septembra na skupu SNSD-a u banjalučkom naselju Starčevica govorio o opozicionoj stranci PDP koristeći homofobne izraze.

⁵⁹ Zakoni Republike Srpske i Distrikta Brčko o političkim strankama i uputstva CIK-e također regulišu određene aspekte finansiranja izborne kampanje

⁶⁰ Političke stranke imaju pravo na godišnje finansiranje iz državnog, entitetskih, kantonalnih i općinskih budžeta koje se može koristiti za finansiranje kampanje.

⁶¹ Fizičko lice može uplatiti novčani prilog stranci u godišnjem iznosu do 10.000 BAM, član stranke do 15.000 BAM, te pravno lice do 50.000 BAM. Zabranjeni su novčani prilozima iz inostranstva, od anonimnih osoba i vjerskih organizacija, kao i iz izvora javnih sredstava i od osoba koje imaju ugovore o javnoj nabavci u vrijednosti od preko 10.000 BAM u tekućoj godini.

⁶² U svom [izvještaju](#) iz 2020. godine koji se odnosi na finansiranje političkih stranaka, GRECO je izrazila razočaranje što „nije postignut napredak od Četvrtog privremenog izvještaja o usklađenosti iz 2017. godine. Potrebno je učiniti još mnogo toga, između ostalog, kako bi se uskladio složeni pravni okvir, podsticalo korištenja bankarskog sistema za novčane priloge političkim strankama i povećali finansijski i kadrovski resursi Centralne izborne komisije za obavljanje nadzornih zadataka vezanih za politička finansiranja.“

⁶³ 1 EUR jednak je 1,96 BAM.

⁶⁴ Izborni zakon ograničava trošenje sredstava za kampanju političkim subjektima na 0,30 BAM po biraču. Prema podacima CIK-e, 198 birača registrovano je u najmanjoj općini (Istočnom Mostaru), a 193,734 u najvećoj (Banja Luci).

⁶⁵ Na primjer, 198 birača registrovano je u Istočnom Mostaru, 226 u Istočnom Drvaru i 319 u Kupresu (Republika Srpska), što znači da su troškovi kampanje ograničeni na 59,40 BAM odnosno 67,80 BAM odnosno 95,70 BAM.

poštovati ova ograničenja u manjim općinama.⁶⁶ Oni smatraju da su nerealna ograničenja na trošenje sredstava dovela do toga da kandidati traže načine da ih zaobiđu, uključujući i kroz neprijavljene gotovinske transakcije. Amandmanima iz 2024. godine su značajno povećane novčane kazne za prekršaje u vezi sa finansiranjem kampanje; međutim, sistem izračunavanja ograničenja na trošenje sredstava ostao je nepromijenjen, što je dovelo do nesrazmjernosti između prekršaja i kazni u malim općinama, a što je u suprotnosti sa dobrim praksama.⁶⁷ Pored toga, neki od sagovornika ODIHR IPM nisu bili upoznati sa nedavno povećanim sankcijama i očekivali su da će platiti „beznačajne“ novčane kazne za nepoštovanje ograničenja na trošenje sredstava.⁶⁸

Sistem izračunavanja limita na troškove izborne kampanje mogao bi se revidirati kako bi se osigurao adekvatan okvir za finansiranje izbornih kampanja. Sankcije za kršenje pravila o finansiranju kampanje trebale bi imati odvraćajući učinak, ali istovremeno biti srazmjerne težini prekršaja.

U skladu sa amandmanima iz 2024. godine, kandidati na izborima obavezni su da otvore poseban bankovni račun za finansiranje troškova kampanje. Pošto je pod sankcijama SAD-a, SDS nije mogla otvoriti poseban račun i morala se registrovati pod drugim imenom.⁶⁹ U svojoj konačnoj odluci 19. septembra Ustavni sud Bosne i Hercegovine je naveo da pravo učešća na izborima i političko djelovanje ne smije biti ugroženo sankcijama ekonomske prirode.⁷⁰

CIK ima mandat za nadzor nad finansiranjem političkih stranaka i kampanja i može, ili po službenoj dužnosti ili na osnovu žalbe, izreći kazne u slučaju kršenja.⁷¹ Nakon amandmana iz 2024. godine i u skladu sa prethodnom preporukom ODIHR-a, kandidati moraju CIK-i dostaviti privremene finansijske izvještaje. Međutim, rok za podnošenje izvještaja je tri dana prije dana izbora i nije ostavio CIK-i dovoljno vremena za objavljivanje izvještaja prije dana izbora, obzirom na njene ograničene kapacitete.⁷² Prema CIK-i, dana 3. septembra, 111 političkih stranaka i 157 nezavisnih kandidata dostavilo je izvještaje, a 5 političkih stranaka i 32 nezavisna kandidata ih nisu dostavili. Prema dostavljenim izvještajima, 89 stranaka prijavilo je troškove izborne kampanje u ukupnom iznosu od 8.274.925,93 BAM (oko 4.228.620 EUR). Dvadeset dvije političke stranke nisu prijavile nikakve troškove kampanje. Prema izvještaju CIK-e, političke stranke i nezavisni kandidati su najveći dio sredstava utrošili na bilborde i druge štampane materijale za kampanju, kao i plaćene oglase, uključujući one na internetu. Najviše novca na kampanje potrošili su SDP, SDA i SNSD. Objavljeni podaci o troškovima kampanje nisu razvrstani po općinama.

⁶⁶ Na primjer, sagovornici ODIHR IPM rekli su da su cijene bilborda udvostručene u odnosu na izbore 2022. godine.

⁶⁷ Član 16. [Preporuke Vijeća Evrope Rec\(2003\)4 Komiteta ministara](#) zahtijeva da sankcije za kršenje pravila finansiranja kampanje budu srazmjerne težini prekršaja. Stavovi 272-274 [ODIHR-ovih smjernica o reguliranju političkih stranaka iz 2023. godine](#) naglašavaju da sankcije moraju biti srazmjerne prekršaju, poštujući princip srazmjernosti.

⁶⁸ Primjenjive sankcije su povećane na 30.000 BAM. CIK je potvrdila da su niska ograničenja na trošenje ranije bila prekoračena jer su kandidati smatrali da su sankcije beznačajne.

⁶⁹ Stranka je nakon toga dostavila registracijske dokumente pod imenom „SDS – Volja naroda“, te je bila registrovana od strane CIK-e pod tim imenom.

⁷⁰ Odlukom Ustavnog suda, SDS je također ostao registrovan pod izvornim imenom, bez posebnog bankovnog računa, u jednoj općini. Ustavni sud nije precizirao kako će apelant finansirati svoju izbornu kampanju u skladu sa zakonom.

⁷¹ Amandmani iz 2024. godine obavezuju sve državne, entitetske, kantonalne i općinske institucije da saraduju sa CIK-om i pruže sve podatke, informacije i dokumente neophodne za učinkovitu verifikaciju tačnosti podataka.

⁷² CIK je obavijestila ODIHR IPM da na raspolaganju ima samo pet usposlenika za obradu privremenih i završnih izvještaja svih 296 političkih subjekata registrovanih za učešće na ovim lokalnim izborima. U stavu 263 [ODIHR-ih smjernica o reguliranju političkih stranaka iz 2023. godine](#) se navodi da „transparentnost u izvještavanju zahtijeva blagovremeno objavljivanje finansijskih izvještaja političkih stranaka; izvještaji moraju ostati dostupni javnosti odgovarajući vremenski period kako bi se javnosti omogućio temeljit pregled. Kako bi se ispunio ovaj zahtjev potrebno je da izvještaji sadržavaju dovoljno detalja kako bi bili korisni i razumljivi široj javnosti, a digitalizacija ovog procesa to može omogućiti.“

Kako bi se unaprijedila transparentnost u pogledu finansiranja kampanje, rokovi za dostavljanje i objavljivanje privremenih izvještaja o finansiranju kampanje trebaju omogućiti njihovo blagovremeno objavljivanje prije dana izbora. Kako bi birači mogli donijeti informisanu odluku o svom izboru, potrebno je osigurati da im budu dostupni podaci o prihodima i troškovima kampanja za svaku izbornu utrku u svakoj općini.

Završni finansijski izvještaji moraju biti dostavljeni u roku od 30 dana od objavljivanja konačnih izbornih rezultata i objavljeni na web stranici CIK-e u roku od 30 dana od njihovog prijema. Neispunjavanje zahtjeva za izvještavanje može dovesti do ukidanja registracije ili oduzimanja mandata. Iako nove odredbe unapređuju transparentnost i odgovornost, one su također povećale odgovornosti i obim posla CIK-e, čiji su kapaciteti, uključujući ljudske i tehničke resurse, predstavljali izazov za efikasno i blagovremeno provođenje nadzora nad finansiranjem kampanja.

Kapacitet Centralne izborne komisije treba ojačati kako bi joj se omogućilo da efikasno vrši nadzor nad finansiranjem kampanje.

X. MEDIJI

A. MEDIJSKO OKRUŽENJE

Postoji pluralističko medijsko okruženje, sa velikim brojem medijskih kuća, naročito u Federaciji. Online mediji, uključujući društvene mreže, a naročito Facebook, postaju sve važniji. Međutim, ozbiljan nedostatak potrebnih finansijskih sredstava za javne emitere, naročito na državnom nivou, predstavlja ozbiljnu zabrinutost.⁷³ Većina sagovornika ODIHR IPM navela je da postoji veliki politički uticaj na mnoge medije, napominjući da malo i nerazvijeno tržište oglašavanja, na kojem dominiraju korporacije u državnom vlasništvu, ne osigurava finansijsku održivost.⁷⁴ Zakonski okvir, u suprotnosti sa dobrom međunarodnom praksom i prethodnim preporukama ODIHR-a, ne osigurava dovoljnu transparentnost vlasništva nad medijima, niti odražava brzo rastući značaj digitalnih medijskih sadržaja.⁷⁵

Javni RTV servis pruža Radio-televizija Bosne i Hercegovine (BHRT) na državnom nivou, te Radio-televizija Federacije Bosne i Hercegovine (RTVFBiH) i Radio-televizija Republike Srpske (RTRS) na entitetskom nivou. Nedovoljno finansiranje je dugotrajan problem, obzirom da prethodne preporuke ODIHR-a nisu provedene, što naglašava potrebu za uvođenjem stabilnijeg sistema finansiranja. Postojeći sistem plaćanja RTV taksi i naknadna interna preraspodjela sredstava, uključujući i prihode od oglašavanja, između ova tri glavna emitera ugrožavaju stabilno funkcionisanje posebno BHRT-a.⁷⁶ Mješavina ukorijenjenog političkog uticaja i nevoljnosti da se bave problemima javnih radiotelevizijskih stanica ne samo da potkopava njihov kredibilitet i štetno djeluje na sveobuhvatnije

⁷³ Reporter bez granica nedavno su značajno smanjili status slobode medija u zemlji (sa 64. na 81. mjesto od ukupno 180 zemalja), vidjeti [Indeks slobode medija iz 2024. godine– Bosna i Hercegovina](#).

⁷⁴ U junu 2024. godine Institut za mjeriteljstvo Bosne i Hercegovine (osnovan zakonom iz 2004. godine kao samostalna upravna organizacija Vijeća ministara koja djeluje od 2007. godine) raspisao je novi javni poziv za mjerenje gledanosti. Međutim provođenje javnog poziva je značajno odgođeno, a početak je predviđen tek početkom 2025. godine. Prema raznim sagovornicima ODIHR IPM, ovo je izazvalo ozbiljnu neizvjesnost na tržištu, što se negativno odrazilo na investicije i razvoj medijskog sektora.

⁷⁵ Stav 4.1 [Preporuka Vijeća Evrope CM/Rec \(2018\)1](#) Smjernica komiteta ministara o medijskom pluralizmu i transparentnosti vlasništva medija poziva države članice da „promovišu režim transparentnosti vlasništva medija koji osigurava javnu dostupnost i pristup tačnim, ažurnim podacima o direktnom i stvarnom vlasništvu medija.“

⁷⁶ [Zakonom o javnom radio-televizijskom servisu Bosne i Hercegovine iz 2005.](#) godine predviđeno je da 50 posto od prihoda od marketinškog oglašavanja i 50 posto iznosa od pretplate (RTV taksa) pripada BHRT, a 25 posto entitetskim emiterima (RTVFBiH i RTRS). Prikupljanje sredstava se vrši na nivou entiteta, a zatim preraspodjeljuje drugom entitetskom emiteru i BHRT-u na državnom nivou. Međutim, od 2017. godine, RTRS ne doznaučuje sredstva od RTV taksi BHRT-u, te akumulirano dugovanje BHRT-a iznosi oko 75 miliona BAM (oko 37 miliona EUR).

izvještavanje, uključujući i o izborima, već u cjelini predstavlja egzistencijalnu prijetnju sistemu javnih usluga kao takvom.⁷⁷

Potrebno je preispitati postojeću strukturu javnog RTV servisa, uključujući njegovu zakonsku osnovu, i na državnom i na entitetskom nivou, kako bi se osigurala nezavisnost javnih medijskih emitera. Prioritet treba biti uspostava stabilnog, predvidivog, pravednog i provedivog sistema finansiranja koji omogućava njihov slobodan rad.

Državni i entitetski ustavi garantuju slobodu izražavanja. Uprkos tome i u suprotnosti sa međunarodnim standardima, kleveta je ponovno kriminalizirana u Republici Srpskoj⁷⁸ u julu 2023. godine, što je izazvalo veliku domaću i međunarodnu zabrinutost i što ima obeshrabrujući uticaj na novinare i civilno društvo.⁷⁹ Sagovornici ODIHR IPM, kao i brojni izvještaji, istakli su povećani pritisak na medije i novinare, posebno kroz verbalne napade i prijetnje,⁸⁰ i korištenje tužbi za klevetu od strane političara s ciljem ušutkavanja medija.⁸¹

Klevetu je potrebno dekriminalizirati, a miješanje u rad novinara i medijskih radnika ne smije se tolerisati. Vlasti imaju obavezu da osiguraju adekvatnu zaštitu medijskih radnika kroz efikasne i pravovremene zaštitne mjere.

B. PRAVNI OKVIR ZA MEDIJE

Medijsko praćenje izbora regulisano je Izbornim zakonom, što uključuje i amandmane iz 2024. godine, te je nadopunjeno propisom CIK-e iz maja 2024. godine. Elektronski mediji su obavezni poštovati principe ravnoteže i nepristrasnosti, posebno u informativnim i drugim političkim programima.

Javni emiteri moraju obezbijediti svim kandidatima najmanje tri minute besplatnog emitovanja u terminima sa najvećom gledanošću. Politički subjekti također mogu kupiti najviše 30 minuta plaćenih termina emitovanja sedmično kod javnih emitera, a najviše 60 minuta sedmično kod privatnih medija. Većina glavnih kandidata su iskoristili ovu priliku. Javni emiteri su se pridržavali svoje zakonske obaveze da kandidatima pruže određenu količinu besplatnog vremena emitovanja, a dva javna emitera potpuno su ispunila zahtjev emitovanja u udarnim terminima.⁸² Javni emiteri odlučili su da ne emituju debate, uglavnom zbog decentralizovane prirode izbora i velikog broja izbornih subjekata. Najpopularniji online portal, *Klix.ba*, kao i oko 25 lokalnih medija, gotovo isključivo iz Federacije, organizovali su niz debata, uglavnom sa kandidatima za načelnike. Međutim, mnoge stranke na

⁷⁷ Vidjeti Brzi odgovor slobode medija iz 2024. godine, Bosna i Hercegovina – [Sloboda medija u načinu preživljavanja](#)

⁷⁸ [Stav 47 Općeg komentara br. 34 na član 19. ICCPR-a](#) poziva države potpisnice da „razmotre dekriminalizaciju klevete“. Prema lokalnom profesionalnom udruženju BH novinari, od donošenja izmjena i dopuna Krivičnog zakona Republike Srpske u julu 2023. godine, podneseno je najmanje 100 krivičnih prijava za klevetu, a u pet slučajeva tuženi su novinari i urednici.

⁷⁹ Vidjeti između ostalog, [izjavu](#) Predstavnik OSCE-a za slobodu medija, [reakciju](#) Ureda visokog komesara UN-a za ljudska prava, i [zajedničku izjavu](#) UN-a, Misije OSCE, Vijeća Evrope i ureda EU u Bosni i Hercegovini.

⁸⁰ Vidjeti između ostalog, [izjavu](#) Predstavnik OSCE-a za slobodu medija, i EU [Izvještaj o Bosni i Hercegovini iz 2023. godine](#). Udruženje BH novinari otkrilo je 87 slučajeva prijetnji i napada u 2023. godini, dok se oko 40 takvih slučajeva dogodilo u prvih šest mjeseci 2024. godine.

⁸¹ Počevši 2023. godine, pod pokroviteljstvom Visokog sudskog i tužilačkog vijeća i uz pomoć međunarodne zajednice, postepeno je uspostavljena mreža od oko 35 lokalnih tužioca koji bi trebali služiti kao kontakt tačke za novinare u slučaju prijetnji ili zastrašivanja. Pokrenuta je [web stranica](#) na kojoj se mogu pronaći osnovne informacije, a u februaru 2024. godine održana je prva obuka za tužioce koji služe kao kontakt tačke.

⁸² Javni televizijski emiteri (državni BHRT i Republika Srpska RTRS) emitovali su besplatna obraćanja oko 18.00 sati. (između 17.40 i 18.00 sati), što se smatra početkom udarnog termina. S druge strane, Federalna TV je svoj blok besplatnog obraćanja emitivala oko podne (11.30 i 11.55 sati), izvan onog što se smatra udarnim terminom.

izborima nisu istakle svoje žene kandidate, ni u tim debatama kao ni u besplatnom emitovanju, na štetu uravnoteženije zastupljenosti spolova u medijima.⁸³

Da bi se dodatno potaknulo kandidovanje žena na izborima, potrebno je razmotriti povećanje količine besplatnog vremena emitovanja za kandidatkinje kao i povećanje državnih sredstava koja im se dodjeljuju.

C. ODIHR IPM PRAĆENJE MEDIJA PRISTUP DETALJNIM PODACIMA

ODIHR IPM je 6. septembra započela sa praćenjem 7 TV kanala, 4 online portala i 3 novine.⁸⁴ Praćenje medija obuhvatalo je kvalitativnu i kvantitativnu analizu.

Praćenjem medija, ODIHR IPM zaključila je da su i državna javna televizija *BHT-1* i federalni javni emiter *FTV* vrlo ograničeno izvještavali o izbornim aktivnostima kandidata. Njihovo izvještavanje o politici i izborima uglavnom je bilo usmjereno na izborne pripreme i aktivnosti državnih, entitetskih i lokalnih vlasti, kojima je ukupno posvećeno oko 70 posto izvještavanja na svakom od ovih emitera. Javni emiter Republike Srpske *RTRS* dao je preferencijalni tretman vlastima entiteta i SNSD-u, dodijelivši 11 posto izvještavanja o politici i izborima predsjedniku Republike Srpske, 14 posto Vladi Republike Srpske i 13 posto SNSD-u. Izvještavanje je bilo skoro isključivo pozitivno i neutralno. Takvo izvještavanje zamaglilo je razliku između zvaničnih aktivnosti i aktivnosti kampanje.⁸⁵

Kao što je ranije istaknuto u preporukama ODIHR-a, svi javni emiteri trebali bi osigurati nepristrasno izvještavanje u svojim vijestima i političkim programima. Zakonske odredbe koje regulišu ovu obavezu trebale bi se izričito odnositi na izvještavanje ne samo o registrovanim kandidatima na izborima, već i o javnim službenicima koji učestvuju u kampanji.

Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) prati poštivanje zakonskih propisa od strane emitera, te izriče odgovarajuće sankcije u slučaju utvrđenih kršenja. Ne postoje jasni rokovi za rješavanje prigovora koji se odnose na medije. RAK, uprkos višestrukim preporukama ODIHR-a, nije provodila praćenje medijskog izvještavanja o kampanji, a svoju nadzornu funkciju je obavljala isključivo na temelju prigovora. Od 8. maja, kada su izbori raspisani, RAK je zaprimila pet prigovora, od kojih su svi odbijeni, dva prije i četiri nakon dana izbora. RAK je propustila da se pozabavi pitanjem neopravdane prednosti koju su dobili političari koji se trenutno nalaze na nekoj javnoj funkciji, a posebno jasnom pristrasnošću u političkom izvještavanju *RTRS*-a.

Zakon treba da propisuje jasne rokove za brzo rješavanje prigovora koji se odnose na medijsko izvještavanje tokom kampanji, uključujući zvanični period kampanje. Osim toga, RAK bi trebala djelovati na vlastitu inicijativu i imati zakonski mandat za provođenje sistematskog praćenja poštivanja pravila u pogledu nepristrasnog političkog izvještavanja u elektronskim medijima, a posebno u javnim medijima.

---

⁸³ Iako je najmanje jedna žena učestvovala u 32 od 103 medijskih debata koje su tokom kampanje organizovali mediji, žene su činile samo 13 posto učesnika. Žene su zastupale stranke u 15 posto svojih besplatnih obraćanja u državnim i entitetskim javnim medijima. Zakon o ravnopravnosti spolova iz 2003. godine i amandmani na Izborni zakon iz 2024. godine imaju za cilj promovisati ravnopravnost spolova tokom kampanje, uključujući i u medijima.

⁸⁴ TV kanali praćeni su udarnim terminima (18.00 do 24.00h). Što se tiče online medija i novina, pratile su se njihove dnevopolitičke i izborne rubrike. Vršeno je praćenje tri javna TV kanala, *BHT-1* (dio *BHRT-a*), *FTV-a* (dio *RTVFBiH*) i *RTRS* (Republika Srpska), te četiri privatna kanala (*BN*, *Hayat*, *Nova BH* i *NI*). ODIHR IPM je također vršila monitoring web-stranica *avaz.ba*, *klix.ba*, *nezavisne.com*, i *radiosarajevo.ba*, kao i dnevnih novina *Glas Srpske*, *Oslobođenje* i *Večernji List*.

⁸⁵ Stav 5.4 [Dokumenta OSCE-a iz Kopenhagena](#) upućuje na “jasno razdvajanje države i političkih stranaka; naročito ne može doći do spajanja države i političkih stranaka.”

Privatni mediji *Nova BH*, *NI* i *Hayat*, koji su bili praćeni, samo su ograničeno izvještavali o kandidatima. Nasuprot tome, *BN* iz Republike Srpske, intenzivno je izvještavao o političkim događajima, uglavnom kritički. Iako se fokusirao na entitetske vlasti (predsjednika i vladu), dodijelivši im oko 18 posto izvještavanja zajedno, u vrlo negativno tonu, također je izvještavao o aktivnostima kampanje glavnih kandidata. SNSD je bila stranka o kojoj se najviše izvještavalo, oko 17 posto ukupnog izvještavanja, na sličan negativan način, dok se o nekim strankama izvještavalo malo uravnoteženije ili pozitivnije, naročito o SDS-u.

Štampani i online mediji koje je pratila ODIHR IPM pružili su raznovrsnije izvještavanje o kampanji, naročito novine *Oslobođenje* i online mediji *Klix.ba* i *radiosarajevo.ba*. Od svih praćenih medija, *Klix.ba* je najviše izvještavao o lokalnim vlastima, prvenstveno onima u Federaciji (21 posto). Neki mediji su bili jasno fokusirani na entitete i imali su stranačku uređivačku politiku. Novine *Večernji list* posvetile su 42 posto izvještavanja o izborima HDZ BiH, i o toj stranci su izvještavale uglavnom pozitivno. Također su dodijelile ukupno 32 posto izvještavanja vlastima Federacije (od čega 20 posto lokalnim vlastima); o njima su izvještavali uglavnom pozitivno i neutralno. Slično tome, *Glas Srpske* je 16 posto ukupnog izvještavanja o izborima dodijelio SNSD-u; izvještavanje je uglavnom bilo pozitivno. Ovaj medij je ukupno 42 posto izvještavanja posvetio vlastima Republike Srpske (28 posto entitetskim vlastima, a 14 posto lokalnim vlastima), o kojima je izvještavao skoro isključivo pozitivno i neutralno.

Prema zakonu, prigovori povezani sa štampanim i online medijima spadaju pod odgovornosti Vijeća za štampu i online medije, koje je, kao samoregulatorno tijelo, ovisno o vlastitim resursima i kapacitetima. U toku trajanja kampanje, Vijeće je zaprimilo 34 prigovora. Međutim, samo šest prigovora riješeno je do sredine decembra, a kršenja su utvrđena u pet slučajeva; preostali prigovori još nisu riješeni. Ovakav dugotrajan proces dodatno je smanjio bilo kakav opipljiv učinak neobavezujućih odluka Vijeća.

XI. RJEŠAVANJE IZBORNIH SPOROVA

Zakon predviđa administrativne i pravne lijekove u izbornim sporovima, ali bez obzira na amandmane iz 2024. godine, transparentnost i učinkovitost rješavanja sporova i dalje su ograničenog karaktera. Nepodlijeganje važnih odluka sudskoj reviziji nije u skladu sa opredjeljenjima OSCE-a.⁸⁶ Birači i kandidati čija su prava povrijeđena mogu izornoj administraciji podnijeti prigovore u vezi s izborima. OIK su nadležne za prigovore u vezi s registracijom birača i većinom slučajeva kršenja kampanje, dok CIK zadržava nadležnost da u prvom stepenu rješava određene slučajeva kršenja kampanje, što uključuje slučajeve koji se prema zakonu tiču govora mržnje i zloupotrebe javnih sredstava, kao i žalbe protiv odluka OIK.⁸⁷ Žalbe na odluke CIK-e rješava Apelaciono odjeljenje Suda Bosne i Hercegovine.

Sveukupno, prije dana izbora, CIK je zaprimila prigovore ili je po službenoj dužnosti pokrenula postupak u oko 2.000 slučajeva, uglavnom u vezi s preuranjenom kampanjom, zloupotrebom javnih sredstava i političkim vezama predsjednika i zamjenika predsjednika BO. Dok je CIK izrekla veliki broj novčanih kazni za vođenje preuranjene kampanje, nije dosljedno primjenjivala sankcije za zloupotrebu javnih sredstava, uprkos velikom broju prijavljenih slučajeva. U amandmanima iz 2024. godine, preuranjena kampanja je okarakterisana kao izborni prekršaj, uz široku definiciju vođenja prijevremene kampanje.⁸⁸ Kao rezultat, CIK-i je dostavljeno oko 600 prigovora u vezi s

⁸⁶ Amandmani iz 2024. godine posebno izuzimaju od žalbi odluke CIK-e po prigovorima podnesenim protiv imenovanja predsjednika i zamjenika predsjednika BO, što nije u skladu s opredjeljenjima OSCE-a. Vidjeti stav 18 [Dokumenta OSCEa iz Moskve](#) iz 1991. godine.

⁸⁷ Amandmanima iz 2024. godine u prvostepenu nadležnost CIK-e dodani su prigovori na zloupotrebu javnih sredstava.

⁸⁸ Za šta se mogu se izreći sankcije u iznosu od 3.000 do 30.000 BAM.

preuranjenom kampanjom od kojih je odgovorila na 422, a više od 200 je ostalo neriješeno prije dana izbora. U više od 100 slučajeva CIK je izrekla novčane kazne političkim subjektima i njihovim pristalicama, uključujući i za objave na društvenim mrežama koje su sadržavale činjenične informacije o kandidatima, te objavljivanje listi potencijalnih kandidata na web stranicama stranaka prije njihove registracije.⁸⁹

CIK je zaprimila oko 200 prigovora o navodnoj zloupotrebi javnih resursa. CIK je izrekla nekoliko kazni za zloupotrebu javnih sredstava i resursa, a mnogi sagovornici ODIHR IPM izrazili su mišljenje da CIK oklijeva da primjeni nove odredbe i veće kazne. Prema CIK-i, to je, između ostalog, zbog toga što Izborni zakon nije dovoljno jasan u pogledu jasnih razgraničenja između zloupotrebe javnih sredstava i resursa u svrhu izborne kampanje i neophodnosti da se osigura kontinuirano funkcionisanje javne uprave. CIK je zaprimila oko 30 prigovora u vezi sa govorom mržnje u predizbornoj kampanji i u periodu prije početka kampanje i izrekla je sankcije u 4 slučajeva, uključujući i najvišu moguću novčanu kaznu u iznosu od 30.000 BAM (oko 15.337 EUR) u jednom slučaju.⁹⁰ Više od 90 slučajeva navodne zloupotrebe javnih sredstava, najmanje 19 prigovora u vezi sa govorom mržnje, te oko 200 slučajeva navodne prijevremene kampanje nalazilo se u postupku rješavanja pred CIK-om na dan izbora i riješeno je tek poslije. CIK je obavijestila ODIHR IPM da će, zbog trenutnih kapaciteta i izostanka preliminarnog razmatranja prigovora, proces njihovog rješavanja značajno kasniti. Ovaj problem, u kombinaciji s nedostatkom efikasnog sistema za upravljanje procesom rješavanja prigovora, izazvao je preopterećenje koje ugrožava efikasnost pravnog lijeka

Potrebno je preispitati sistema prijema i rješavanja prigovora u vezi s izborima kako bi se osigurali blagovremeni i djelotvorni pravni lijekovi.

Većina prigovora kojim su se bavili OIK ticala se stranačke pripadnosti predsjednika i zamjenika predsjednika BO. Na temelju toga, kao i na osnovu postupaka po službenoj dužnosti i žalbi upućenih CIK-i, smijenjeno je ili zamijenjeno 17 predsjednika i zamjenika predsjednika BO.⁹¹

Ono što u amandmanima iz 2024. godine predstavlja provođenje jedne od prethodnih preporuka ODIHR-a je produženje rokova za razmatranje prigovora i žalbi od strane izbornih komisija sa tri na pet dana, što se, međutim, nije uskladilo sa rokovima za sudove, koji su i dalje tri dana. Rezultat toga je da je produženi vremenski okvir koji je koristila CIK za razmatranje prigovora doveo do preopterećenja u broju žalbi podnesenih sudovima.⁹² CIK nije uspjela da ispoštuje produžene rokove, i nekih 480 slučajeva je u postupku rješavanja zaključno s danom izbora.

Zakonski rokovi za izbornu administraciju i pravosuđe da razmotre prigovore trebaju biti usklađeni kako bi se osigurao blagovremen i djelotvoran pravni lijek. Sve odluke CIK-e trebale bi biti podložne žalbi.

Amandmani su djelomično riješili jednu prethodnu preporuku ODIHR-a, uvođenjem obaveze CIK-i da vodi bazu podataka o prigovorima, ali ne i da izričito objavljuje odluke i tekstove žalbi. Istovremeno, nije uvijek bilo najjasnije iz baze podataka ili na osnovu kratkih diskusija tokom

⁸⁹ Sud je potvrdio većinu odluka CIK-e o meritumu preuranjene kampanje. Na primjer, objave na društvenim mrežama sa javnim porukama poput „Nastavljamo dalje“ ili „Zavidovićima pušu neki novi vjetrovi“ okarakterizovane su kao preuranjena kampanja i sankcionisane. U određenim slučajevima, građani koji su podnijeli žalbe CIK-i tražili su sankcionisanje aktivnosti poput organizovanja memorijala, ili pominjanja imena kandidata u objavama na društvenim mrežama.

⁹⁰ Ova kazna je izrečena HSP-u BiH (Hrvatskoj stranci prava Bosne i Hercegovine) zbog bilborda sa sloganom „Za dom spremni“, što je pozdrav koji su koristili ustaše (hrvatska fašistička organizacija aktivna tokom Drugog svjetskog rata).

⁹¹ Stranačka pripadnost uglavnom je utvrđivana na osnovu informacija na društvenim mrežama. Oko 200 kandidata za predsjednika BO i njihovih zamjenika uklonjeni su sa spiska već u fazi prijedloga imenovanja.

⁹² Amandmanima iz 2024. godine produžili su se rokovi izbornim komisijama za obradu prigovora na 72 sata, te se omogućilo dalje pomjeranje roka na maksimalno pet dana u veoma složenim predmetima.

sjednica CIK-e koje je obrazloženje odluke po prigovoru i i koja je novčana kazna izrečena. Ovo je, zajedno sa neobjavlivanjem odluka po žalbama, a što je u suprotnosti sa prethodnim preporukama ODIHR-a, ograničilo transparentnost rješavanja izbornih sporova, što je u suprotnosti sa raniji preporukama ODIHR-a.⁹³

Prema podacima koje ODIHR IPM prikupila sa web stranica CIK-e i Suda, Apelaciono odjeljenje Suda Bosne i Hercegovine razmotrilo je oko 200 žalbi protiv odluka CIK-e o prigovorima, potvrdivši većinu odluka CIK-e. Iako se presude Suda objavljuju, sistem pretraživanja na web stranici Suda nije jednostavan za korištenje, a Sud je potvrdio da postoji potreba da se stranica modifikuje kako bi se osigurala transparentnost pravosuđa. Suprotno prethodnim preporukama, sudske sjednice u izbornim sporovima nisu otvorene za javnost.

U skladu s međunarodnim standardima i radi osiguranja transparentnosti u rješavanju izbornih sporova, nadležne institucije trebaju bez odlaganja objaviti tekst i odluke o prigovorima i žalbama.

Reforma pravosuđa, uključujući i „Zakon o sudovima“, predmetom je dugotrajnih diskusija. Ustavni sud trenutno funkcioniše sa šest sudija umjesto devet zbog odbijanja Republike Srpske da imenuje sudije.⁹⁴ Bez obzira na ove institucionalne prepreke, veći broj sagovornika ODIHR IPM izrazio je povjerenje u profesionalnost i nezavisnost sudija, pozivajući se na, između ostalog, korištenje progresivne evropske sudske prakse od strane sudova na svim nivoima.

XII. POSMATRANJE IZBORA

Zakon predviđa posmatranje izbora u svim fazama izbornog procesa od strane građanskih i međunarodnih posmatrača, te posmatrača koje imenuju politički subjekti. Amandmani iz 2024. godine izričito navode da posmatrači moraju biti u mogućnosti provoditi učinkovito posmatranje. CIK akredituje međunarodne posmatrače i sve druge posmatrače koji vrše posmatranje na državnom nivou (tj. u CIK-i i Glavnom centru za brojanje), dok OIK akredituju građanske posmatrače za njihove općine, kao i posmatrače koje imenuju politički subjekti i kandidati u njihovim općinama.

Akreditacija posmatrača bila je inkluzivna i akreditovano je ukupno 47.347 posmatrača ispred 60 organizacija. Od toga, 45.252 posmatrača akreditovana su na nivou OIK i uglavnom su predstavljala političke subjekte. Na državnom nivou, CIK je akreditovala 12 organizacija za provođenje građanskog posmatranja izbora sa ukupno 1.548 posmatrača, 30 međunarodnih organizacija sa ukupno 457 posmatrača, te 18 političkih subjekata sa ukupno 90 posmatrača.

Pod lupom, koalicija 5 osnivačkih i 44 pridruženih organizacija članica civilnog društva, rasporedila je 55 dugoročno angažovanih posmatrača i oko 1.000 kratkoročno angažovanih posmatrača i aktivna je u svih 143 općina. Tokom ovih izbora, *Pod lupom* je posebnu pažnju posvetila biračkim mjestima na kojima su korištene nove tehnologije za glasanje i rasporedila je posmatrače na 298 od 448 biračkih mjesta u kojima su se provodili IKT pilot projekti. Posmatrači iz *Pod lupom* izjavili su da su imali neometan pristup većini biračkih mjesta tokom dana izbora, u skladu sa zakonom.⁹⁵

U predizbornom period, *Pod lupom* i Transparency International u Bosni i Hercegovini pratili su provođenje Izbornog zakona, uključujući i u pogledu formiranja BO, zloupotrebe javnih sredstava i nepravilnosti u predizbornoj kampanji. Na dan izbora *Pod lupom* je izvijestila da je zaprimila 67 prigovora od građana koji su se odnosili na kršenje izborne šutnje, vršenje pritiska na birače, grupno glasanje, prisustvo preminulih osoba na biračkim spiskovima, te narušavanje tajnosti glasanja.

⁹³ Odluke se dostavljaju stranama u predmetu, ali nisu dostupne javnosti.

⁹⁴ U martu 2024. godine, Venecijanska komisija je objavila [Mišljenje](#) o funkcionisanju Ustavnog suda.

⁹⁵ *Pod Lupom* [Preliminarna ocjena izbornog dana](#)

XIII. DAN IZBORA

Dan izbora je uglavnom protekao mirno. Zbog razornih poplava i klizišta neposredno prije dana izbora, CIK je odgodila održavanje izbora u pet općina u Federaciji, što je uticalo na 63.180 registrovanih birača.⁹⁶ U Mostaru su, po prvi put od 2008. godine, održani izbori istovremeno kad i u ostatku zemlje.

Na dan izbora, posmatrači ODIHR IPM posjetili su 122 općine. Proces otvaranja posmatran je na 97 biračkih mjesta, glasanje na 968 biračkih mjesta, a brojanje na 85 biračka mjesta. Postupak tabelarnog prikazivanja rezultata posmatran je u 62 OIK.

Žene su bile dobro zastupljene među osobljem na biračkim mjestima; činile su 51 posto članova BO na biračkim mjestima, a predsjedavale su u 52 posto BO na tim biračkim mjestima. CIK je objavila da je izlaznost bila 47,7 posto. CIK je, oko 20.30 sati, počela objavljivati preliminarne rezultate izbora sa biračkih mjesta gdje su se koristili skeneri za glasačke listiće, a u 23.00 sati i sa drugih biračkih mjesta, što je doprinijelo transparentnosti.

Uprkos zakonskoj obavezi da biračka mjesta budu pristupačna za birače sa invaliditetom, na 51 posto posmatranih biračkih mjesta nažalost nije bio obezbijeđen samostalan pristup biračima sa tjelesnim invaliditetom, a u 21 posto slučajeva, unutrašnji raspored prostorije nije bio odgovarajući za te birače. ODIHR IPM je uočila nekoliko slučajeva u kojima su osobe s invaliditetom glasale iz svojih automobile.

A. OTVARANJE I GLASANJE

Proces otvaranja je ocijenjen pozitivno na svih 97 posmatranih biračkih mjesta. Procedure otvaranja uglavnom su ispoštovane, međutim posmatrači MIPM prijavili su nekoliko slučajeva proceduralnih grešaka, što uključuje 10 slučajeva u kojima nisu svi članovi BO potpisali zakletvu, kao i 5 slučajeva gdje glasačke kutije nisu bile pravilno zapečaćene. Svako peto biračko mjesto nije bilo otvoreno na vrijeme.

Posmatrači MIPM negativno su ocijenili glasanje na 7 posto posmatranih biračkih mjesta, što je zabrinjavajuće visok broj. Negativne ocjene uglavnom su se odnosile na ozbiljne probleme u vezi sa tajnošću glasanja i proceduralnim nedostacima. Na 50 posto posmatranih biračkih mjesta, nisu svi glasači popunjavali svoje glasačke listiće u tajnosti. Na 40 posto posmatranih biračkih mjesta tajnost glasanja nije bila osigurana zbog unutrašnjeg rasporeda prostorija na biračkom mjestu i položaja glasačkih kabina. Na 7 posto posmatranih biračkih mjesta, unutrašnji raspored nije bio adekvatan za glasanje, a gužve su primjećene na 4 posto posmatranih biračkih mjesta.

Kako bi se osigurala tajnost glasanja, potrebno je preispitati unutrašnji raspored biračkih mjesta i poziciju glasačkih kabina.

Ozbiljni proceduralni nedostaci, primijećeni od strane posmatrača MIPM, uključivali su grupno glasanje (5 posto), glasanje preko posrednika (2 posto), te niz potpisa na biračkom spisku koji su se činili identičnim (1 posto). Na pet posto biračkih mjesta, glasačke kutije nisu bile pravilno zapečaćene. Posmatrači MIPM također su primijetili nekoliko slučajeva ozbiljnih nepravilnosti, koje su upućivale na vršenje pritiska na birače i pokušaje vršenja neprimjerenog uticaja na to za koga će glasati. Posmatrači MIPM primijetili su da su osobe koje nisu bili članovi BO vodile evidenciju o biračima koji su glasali (13 posto biračkih mjesta), da su glasno prozivali birače po imenu (3 posto biračkih mjesta), te da su pokušavali uticati na birače (2 posto biračkih mjesta). Također je

---

⁹⁶ Izbori su odgođeni u općinama Jablanica, Konjic, Kiseljak, Kreševo i Fojnica.

primijećeno osam slučajeva zastrašivanja birača ili izbornih službenika. Posmatrači MIPM izvijestili su o tenzijama ispred sedam biračkih mjesta, te unutar dva posto posmatranih biračkih mjesta. Birači su prekršili zakon slikajući svoje listiće na dva posto posmatranih biračkih mjesta.

Uz sasvim mali broj izuzetaka, na posmatranim biračkim mjestima provjeravani su svi lični dokumenti birača, a svi birači su potpisali birački spisak. U slučajevima gdje su jedan ili više birača odbijeni ili su upućeni na drugo biračko mjesto (na 14 posto posmatranih biračkih mjesta), uglavnom se radilo o tome da se nisu nalazili na spisku birača za to biračko mjesto.

Posmatrači MIPM posmatrali su glasanje na 186 biračkih mjesta koja su bila uključena u jedan od četiri IKT pilot projekata. Na 58 njih, izvijestili su da IKT ne funkcioniše kako treba, što je uključivalo incidente u kojim su skeneri glasačkih listića radili s prekidima ili su zakazivali, kao i probleme sa čitačima otisaka prstiju. U većini slučajeva, nepravilnosti su bile povremene, dok je tehnologija uglavnom funkcionirala.⁹⁷ Na 50 biračkih mjesta, posmatrači MIPM izvijestili su da su birači imali poteškoća u upotrebi izbornih tehnologija, a na 60 biračkih mjesta je korištenje IKT-a, što je uključivalo i spori rad skenera glasačkih listića, dovelo do kašnjenja ili stvaranja gužvi (vidjeti *Izbornu administraciju*).

Građanski posmatrači bili su prisutni na 24 posto posmatranih biračkih mjesta, što je doprinijelo transparentnosti. Na 92 posto posmatranih biračkih mjesta bili su prisutni stranački i kandidatski posmatrači. Na tri posto njih, osobe koje nisu bile članovi BO, a uglavnom se radilo o stranačkim i kandidatskim posmatračima, miješale su se u rad BO.

B. ZATVARANJE I BROJANJE

Sva posmatrana biračka mjesta osim jednog zatvorena su na vrijeme ili do 19.15 sati. Veliku većinu posmatranih slučajeva prebrojavanja glasova MIPM je ocijenila uglavnom pozitivno. Ipak, prebrojavanje glasova ocijenjeno je negativno na 13 od 85 posmatranih biračkih mjesta, uglavnom zbog nepoštivanja propisanih procedura i proceduralnih grešaka ili propusta. Posmatrači MIPM izvijestili su o slučajevima u kojim BO nisu izvršili propisane procedure kontrolnog usklađivanja, kao što su prebrojavanje i evidentiranje broja neiskorištenih glasačkih listića (po 6 slučajeva) ili nisu utvrdili broj birača koji su glasali prebrojavanjem potpisa na spisku birača (2 slučajeva). Izborni materijal često nije bio pravilno upakovan ili odložen prije otvaranja glasačke kutije. Utvrđivanje ispravnosti glasačkih listića nije obavljeno na razuman način u 5 slučajeva. U 17 slučajeva prebrojavanja, glasački listići nisu prebrojani od strane najmanje dva člana BO kako zakon propisuje, a u 15 slučajeva prebrojavanja nisu svi članovi OIK učestvovali u postupku utvrđivanja ispravnosti glasačkih listića.

U 24 slučaja prebrojavanja, OIK su naišle na poteškoće prilikom usklađivanja rezultata, jedan Obrazac za zbirne rezultate bio je unaprijed potpisan, u 2 slučaja nisu svi članovi BO potpisali zapisnik, a 14 BO nisu postavili primjerak zapisnika na biračkom mjestu, što je negativno uticalo na transparentnost. Posmatrači MIPM izvijestili su o 2 slučaja zastrašivanja članova BO, te o 6 slučajeva tenzija.

Kako bi se osigurala dosljedna primjena procedura prebrojavanja i eliminisale greške u obrascu za zbirne rezultate i izbornim obrascima, CIK treba razviti i provesti dodatnu obuku za članove biračkih odbora, kao i za one koji se nalaze na rezervnim ili listama uspješnih kandidata.

---

⁹⁷ CIK je na konferenciji za medije na dan izbora izvijestila da su samo dva biračka mjesta na kojima su se provodili pilot projekti morala da pređu na redovne procedure glasanja putem glasačkih kutija zbog tehničkih problema dok je tehnologija na preostalim biračkim mjestima radila ispravno.

C. POSTUPAK TABELARNI PRIKAZA I OBJAVLJIVANJE REZULTATA

Postupak tabelarnog prikaza rezultata posmatran je u 62 OIK i pozitivno ocijenjen u svim izvještajima posmatrača MIPM osim u tri. Međutim, uslovi za obradu rezultata ocijenjeni su kao neadekvatni u 9 prostorija OIK u kojim su posmatrači MIPM posmatrali postupak tabelarnog prikaza zbog nedovoljno prostora ili neadekvatnog unutrašnjeg rasporeda prostorije, stvaranja gužvi ili lose organizacije. U tri OIK nisu svi prisutni imali jasan uvid u proces. U dvije OIK, posmatrači MIPM nisu bili u mogućnosti pratiti elektronski unos podataka. Sve OIK su u potpunosti saradivale sa posmatračima MIPM, i posmatrači MIPM nisu izvijestili o slučajevima zastrašivanja ili namjernog falsifikovanja rezultata. Neki BO dostavili su obrasce sa rezultatima brojanja koji su bili nepotpuni ili nisu bili potpisani od strane svih članova BO, a u šest OIK, nisu svi obrasci rezultata izbora bili usklađeni.

Na konferenciji za medija na dan izbora CIK je izvijestila da je zaprimila 164 prigovora u vezi sa kršenjem predizborne šutnje i da su OIK podnesena 72 prigovora u vezi sa izbornim prekršajima. Dodatno, slučajevi za koje je neophodna krivična istraga, uključujući jedan slučaj navodne kupovine glasova, prosljeđeni su tužilaštvu i policiji.

XIV. RAZVOJ DOGAĐAJA NAKON IZBORA

U skladu sa zakonom, kako bi se izvršilo usklađivanje rezultata izbora i na pravilan način izvršio tabelarni prikaz rezultata iz svih biračkih mjesta, CIK je 8. oktobra, na zahtjeve OIK, naložila ponovno brojanje glasova na 373 biračka mjesta u 62 općine. Od toga naloženo je ponovno brojanje u 26 utrka za načelnike. Kada je riječ o općinskim skupštinama i vijećima, ponovno brojanje se vršilo na 125 biračkih mjesta u slučajevima u kojima je broj preferencijalnih glasova za kandidata bio veći od broja glasova koje je dobila njegova ili njena stranka; ponovno brojanje se vršilo na 248 biračka mjesta iz drugih razloga.⁹⁸

CIK je 11. oktobra također započela sa detaljnim upoređivanjem rezultata ručnog brojanja glasova i elektronskog brojanja glasova putem skenera glasačkih listića. Kao rezultat toga, CIK je po službenoj dužnosti naložila provođenje detaljne procedure tražeći od OIK da izvrše kontrolno i ponovno brojanje na 41 biračkom mjestu u Mostaru, Sarajevu, Novom gradu i Prijedoru. Odluka o ponovnom brojanju bila je zasnovana na utvrđenim razlikama između ručno prebrojanih rezultata i elektronskog brojanja rezultata putem skenera. Upoređivanje elektronskih i ručnih rezultata je općenito dobra praksa i efikasno sredstvo verifikacije.

Kako bi osigurala integritet rezultata i povjerenje javnosti u slučaju pune implementacije IKT-a na budućim izborima, CIK bi trebala osigurati da uređaji za skeniranje glasačkih listića i dalje nude mogućnost ručnog prebrojavanja i čuva papirnu kopiju za potvrđivanje rezultata, reviziju i odlučivanje po žalbama.

Provodeći nasumično poređenje nekih od rezultata ručnog brojanja glasova i elektronskog brojanja glasova putem skenera glasačkih listića, ODIHR IPM je uočila neke manje razlike u pogledu utvrđivanja važećih i nevažećih glasačkih listića. Izborni zakon navodi jasne kriterije za to šta je važeći, a šta nevažeći glasački listić. Za ručno prebrojavanje, pravilno utvrđivanje važećih glasačkih listić u velikoj mjeri zavisi od obuke biračkog osoblja. Sposobnost skenera glasačkih listića da utvrde izbor birača zavisi od pravilnog označavanja glasačkog listića i podložna je margini greške uređaja.

CIK bi mogla razmotriti provođenje postizborne revizije nevažećih glasačkih listića, uključujući poređenje između rezultata ručnog brojanja glasova i elektronskog brojanja glasova, kako bi

⁹⁸ Ostala ponovna brojanja naložena su uglavnom zbog grešaka u obrascima sa rezultatima izbora koji nisu mogli biti usaglašeni bez uvida u materiale pristigle sa biračkih mjesta.

procijenila marginu greške skenera glasačkih listića. Rezultati ove revizije bi se mogli koristiti za dalje unapređenje obuke biračkog osoblja, kao i za izradu strategija za edukaciju birača.

Glavnom centru za brojanje vrši brojanje i tabelarni prikaz rezultata glasanja putem nepotvrđenih glasačkih listićima, u odsustvu, putem mobilnih timova i pošte, kao i u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine i to po ovom redoslijedu Proces brojanja i izrade tabelarnog prikaza rezultata započeo je 10. oktobra. Konkretno za glasanje putem pošte, sačekalo se pet dana nakon izbora (do 11. oktobra) kako bi se osiguralo da se stignu svi glasovi. Da bi glasovi putem pošte bili važeći moraju se poslati prije ili na dan izbora.

Izbori u općinama Fojnica, Kiseljak, Konjic i Kreševo, koji su bili odgođeni zbog poplava, održani su 20. oktobra. CIK je poduzela niz mjera da osigura inkluzivan i kredibilan proces. CIK je imenovala osam koordinatora iz odjela za izbore i IKT da provode nadzor nad ovim izbornim procesom. Kako bi osigurao integritet izbornih materijala u Fojnici, CIK je izdala posebna uputstva koja su zahtijevala od BO da koriste poseban pečat s oznakom „odgođeni izbori“ za dodatnu zaštitu glasačkih listića. CIK je uvela ovu mjeru budući da su glasački listići već bili predati BO prije odgode izbora. U Konjicu, CIK je osigurala nove lokacije za dva biračka mjesta koja su bila uništena u poplavama, te je uspostavila šest mobilnih timova putem kojih su neevakuirani birači iz pogođenih područja mogli glasati. CIK je donijela upute za birače čije su lične isprave uništene u poplavama da kontaktiraju Ministarstvo unutrašnjih poslova kako bi dobili nove isprave. Izlaznost u ove četiri općine bila je blizu 51 posto, što je malo više od državnog prosjeka. CIK je počela sa objavljivanjem preliminarnih rezultata odgođenih izbora u ponoć 20. oktobra, a izrada tabelarnog prikaza za većinu rezultata je izvršena već idućeg dana. Ponovno brojanje glasova naloženo je na po jednom biračkom mjestu u Fojnici i Kiseljaku. Izbori u Jablanici održani su 3. novembra, a izlaznost je bila visokih 66,23 posto.

Na osnovu izvještaja glavnog kontrolora za obradu, unos i potvrđivanje izbornih rezultata, CIK je naložila ponovno brojanje glasova na još 39 biračka mjesta.⁹⁹ CIK je 24. oktobra donijela odluku o utvrđivanju i objavljivanju izbornih rezultata. U skladu sa zakonom, rezultati za preostale općine potvrđeni su do 15. novembra.¹⁰⁰

Samo pet žena (5,7 posto) je izabrano za načelnice (u 140 neposrednih izbora) Iako to predstavlja porast izabranih načelnica (tri više u odnosu na prethodne lokalne izbore), učešće žena u lokalnoj vlasti i dalje je znatno ispod globalnog prosjeka.¹⁰¹ U trenutku pisanja ovog izvještaja, nisu bili dostupni zvanični podaci razvrstani prema spolu o sastavu općinskih vijeća i skupština.

XV. PREPORUKE

Ove preporuke, na način na koji su sadržane kroz cijeli tekst, ponuđene su sa ciljem daljeg unapređenja provođenja izbora u Bosni i Hercegovini i podrške nastojanjima da se oni u potpunosti usklade sa obavezama i opredjeljenjima OSCE-a, kao i sa drugim međunarodnim obavezama i standardima demokratskih izbora. Ove preporuke trebaju biti shvaćene u kombinaciji sa ranijim

⁹⁹ Ponovno brojanje glasova vršilo se u općinama Zenica (3 biračka mjesta), Novo Sarajevo (7 biračkih mjesta), Stari grad Sarajevo (8 biračkih mjesta), Novi grad Sarajevo (9 biračkih mjesta), Ilidža (10 biračkih mjesta), Vitez (1 biračko mjesto) i Visoko (1 biračko mjesto).

¹⁰⁰ Prema članu 5.32 Izbornog zakona CIK je imala rok do 5. novembra, i izuzetno do 20. novembra, da potvrdi sve rezultate izbora iz 2024. godine.

¹⁰¹ Prema [UN Women report on elected seats held by women in deliberative bodies of local government](#), žene širom svijeta čine 35,5 posto izabranih zvaničnika na lokalnom nivou.

preporukama ODIHR-a koje još uvijek nisu provedene.¹⁰² ODIHR je spreman pomoći vlastima u Bosni i Hercegovini da dalje unaprijede izborni proces i da provedu preporuke sadržane u ovom i prethodnim izvještajima

A. PRIORITETNE PREPORUKE

1. Zakonodavac bi trebao temeljito razmotriti neispunjene preporuke ODIHR-a, uključujući ukidanje diskriminatornih ograničenja na pasivno i aktivno biračko pravo zasnovanih na boravištu i etničkoj pripadnosti kako bi dodatno uskladio pravni okvir s obavezama OSCE-a, međunarodnim standardima i dobrom praksom. Ova revizija trebala bi se provesti kroz transparentan i inkluzivan konsultativni proces prije narednih izbora, ostavljajući dovoljno vremena za učinkovitu provedbu.
2. Kako bi se osiguralo jednako pravo glasa u skladu s međunarodnim standardima, potrebno je preispitati ograničenja prava glasa na osnovu intelektualnih ili psihosocijalnih poteškoća.
3. Kako bi se osigurala tajnost glasanja, potrebno je preispitati unutrašnji raspored biračkih mjesta i poziciju glasačkih kabina.
4. Da bi se osigurala jednaka zastupljenost žena, treba razmotriti dodatne privremene posebne mjere.
5. Klevetu je potrebno dekriminalizirati, a miješanje u rad novinara i medijskih radnika ne smije se tolerisati. Vlasti imaju obavezu da osiguraju adekvatnu zaštitu medijskih radnika kroz efikasne i blagovremene zaštitne mjere.
6. Zakonski rokovi za izbornu administraciju i pravosuđe da razmotre prigovore trebaju biti usklađeni kako bi se osigurao blagovremen i djelotvoran pravni lijek. Sve odluke CIK-e trebale bi biti podložne žalbi.
7. Sistem izračunavanja limita na troškove izborne kampanje mogao bi se revidirati kako bi se osigurao adekvatan okvir za finansiranje izbornih kampanja. Sankcije za kršenje pravila o finansiranju kampanje trebale bi imati odvratajući učinak, ali istovremeno biti srazmjerne težini prekršaja.

B. OSTALE PREPORUKE

Politička pozadina

8. Nadležne vlasti trebale bi poduzeti dodatne mjere kako bi osigurale veće učešće žena. Političke stranke trebaju prepoznati i ukloniti prepreke koje ometaju aktivno učešće žena, uključujući provođenje rodni revizija i usvajanje strategija za prevazilaženje barijera koje proističu iz stranačke kulture i praksi, a koje onemogućavaju ravnopravnu zastupljenost žena u stranačkim strukturama. Zakonodavna tijela na svim nivoima trebala bi usvojiti poslovnik

---

¹⁰² Prema stavu 25 Istanbulskog dokumenta OSCE-a iz 1999. godine, države članice OSCE-a obavezale su se „da će blagovremeno razmatrati rezultate procjene izbora i preporuke ODIHR-a.” Razmatranje prethodnih preporuka ODIHR-a ocjenjuje se na sljedeći način: preporuka br. 6 iz [završnog izvještaja o općima izborima iz 2018. godine](#) i preporuka br. 3 iz [završnog izvještaja o općima izborima iz 2022. godine](#) su u potpunosti provedene, preporuke br. 5, 7 i 22 iz završnog izvještaja o općima izborima 2018. godine i preporuka br. 4 iz završnog izvještaja o općima izborima 2022. godine su uglavnom provedene. Preporuke br. 2, 3, 4, 9, 10, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 20 i 21 iz završnog izvještaja o općima izborima 2018. godine i preporuke br. 1, 2, 4, 7, 10, 11, 16, 17, 20 i 21 iz završnog izvještaja o općima izborima 2022. godine su djelimično provedene. Vidjeti i [bazu podataka ODIHR-a o izbornim preporukama](#).

kojim bi se zabranilo mizogino ponašanje, uz izricanje odvrćajućih sankcija onima koji čine prekršaje.

Izborna administracija

9. Kako bi se dodatno unaprijedila transparentnost rada izborne administracije, CIK i OIK trebaju redovno objavljivati zapisnike sa svojih sjednica i osigurati pravovremeno i potpuno objavljivanje svih odluka i uputstava, uključujući onih koje se odnose na prigovore
10. Kako bi se dodatno unaprijedila nepristrasnost i profesionalnost izborne administracije na nižim nivoima, u skladu s amandmanima iz 2024. godine, te kako bi se izbjegla kašnjenja u imenovanju biračkih odbora, CIK bi mogla unaprijed odrediti i obučiti predsjednike biračkih odbora i njihove zamjenike. Pored kontinuirane obuke, mogao bi se organizovati i kurs za obnovu znanja neposredno prije izbora kako bi se osigurala adekvatna priprema za izborni proces
11. Kako bi se osigurala efikasna implementacija IKT-a na izborima, potrebno je nastaviti s provedbom dodatnih pilot projekata, u skladu s međunarodnom praksom, uz blagovremeno osiguranje potrebnih resursa, adekvatnu obuku te postizbornu reviziju usmjerenu na upotrebljivost i funkcionalnost IKT-a.
12. Potrebno je kontinuirano saradivati sa organizacijama civilnog društva koje rade sa osobama sa invaliditetom kako bi se osiguralo da osobe sa invaliditetom mogu samostalno da glasaju. To uključuje prilagođavanje biračkih mjesta kako bi im se omogućio nesmetan pristup, kao i pružanje informacija u vezi s izborima u formatima koji su dostupni svim osobama s invaliditetom, uključujući one s oštećenjem vida.
13. Kako bi se izbjegli problemi u nabavci dobara i usluga za izbore, CIK na raspolaganju treba imati adekvatne finansijske i organizacione resurse.

Registracija birača

14. Kako bi se povećalo povjerenje u birački spisak i unaprijedila njegova tačnost, vlasti bi trebale razmotriti provođenje sveobuhvatne revizije Centralnog biračkog spiska i registra stanovništva.

Registracija kandidata

15. Kako bi se osigurala potpuna usklađenost sa zakonskim odredbama koje propisuju ravnopravno učešće žena na izborima, CIK bi trebala striktno primjenjivati propisanu rodnu kvotu i registrovati isključivo kandidatske liste koje ispunjavaju ovaj zahtjev.

Okruženje kampanje

16. Da bi se spriječila zloupotreba javnih sredstava, trebalo bi zakonski precizirati i zabraniti vanredno trošenje javnih sredstava od dana raspisivanja izbora, osim u slučaju proglašenja vanrednog stanja.

Finansiranje kampanje

17. Kako bi se unaprijedila transparentnost u pogledu finansiranja kampanje, rokovi za dostavljanje i objavljivanje privremenih izvještaja o finansiranju kampanje trebaju omogućiti njihovo blagovremeno objavljivanje prije dana izbora. Kako bi birači mogli donijeti

informisanu odluku o svom izboru, potrebno je osigurati da im budu dostupni podaci o prihodima i troškovima kampanja za svaku izbornu utrku u svakoj općini.

18. Kapacitet Centralne izborne komisije treba ojačati kako bi joj se omogućilo da efikasno vrši nadzor nad finansiranjem kampanje.

Mediji

19. Potrebno je preispitati postojeću strukturu javnog RTV servisa, uključujući njegovu zakonsku osnovu, i na državnom i na entitetskom nivou, kako bi se osigurala nezavisnost javnih medijskih emitera. Prioritet treba biti uspostava stabilnog, predvidivog, pravednog i provedivog sistema finansiranja koji omogućava njihov slobodan rad.
20. Da bi se dodatno potaknulo kandidovanje žena na izborima, potrebno je razmotriti povećanje količine besplatnog vremena emitovanja za kandidatkinje kao i povećanje državnih sredstava koja im se dodjeljuju.
21. Kao što je ranije istaknuto u preporukama ODIHR-a, svi javni emiteri trebali bi osigurati nepristrasno izvještavanje u svojim vijestima i političkim programima. Zakonske odredbe koje regulišu ovu obavezu trebale bi se izričito odnositi na izvještavanje ne samo o registrovanim kandidatima na izborima, već i o javnim službenicima koji učestvuju u kampanji.
22. Zakon treba da propisuje jasne rokove za brzo rješavanje prigovora koji se odnose na medijsko izvještavanje tokom kampanji, uključujući zvanični period kampanje. Osim toga, RAK bi trebala djelovati na vlastitu inicijativu i imati zakonski mandat za provođenje sistematskog praćenja poštivanja pravila u pogledu nepristrasnog političkog izvještavanja u elektronskim medijima, a posebno u javnim medijima.

Rješavanje izbornih sporova

23. Potrebno je preispitati sistema prijema i rješavanja prigovora u vezi s izborima kako bi se osigurali blagovremeni i djelotvorni pravni lijekovi.
24. Zakonski rokovi za izbornu administraciju i pravosuđe da razmotre prigovore trebaju biti usklađeni kako bi se osigurao blagovremen i djelotvoran pravni lijek. Sve odluke CIK-e trebale bi biti podložne žalbi.
25. U skladu s međunarodnim standardima i radi osiguranja transparentnosti u rješavanju izbornih sporova, nadležne institucije trebaju bez odlaganja objaviti tekst i odluke o prigovorima i žalbama.

Dan izbora

26. Kako bi se osigurala dosljedna primjena procedura prebrojavanja i eliminisale greške u obrascu za zbirne rezultate i izbornim obrascima, CIK treba razviti i provesti dodatnu obuku za biračke odbore, kao i za one koji se nalaze na rezervnim ili listama uspješnih kandidata.
27. Kako bi osigurala integritet rezultata i povjerenje javnosti u slučaju pune implementacije IKT-a na budućim izborima, CIK bi trebala osigurati da uređaji za skeniranje glasačkih listića i dalje nude mogućnost ručnog prebrojavanja i čuvanja papirnih kopija za potvrđivanje rezultata, reviziju i odlučivanje po žalbama.

28. CIK bi mogla razmotriti provođenje postizborne revizije nevažećih glasačkih listića, uključujući poređenje između rezultata ručnog brojanja glasova i elektronskog brojanja glasova, kako bi procijenila marginu greške skenera glasačkih listića. Rezultati ove revizije bi se mogli koristiti za dalje unapređenje obuke biračkog osoblja, kao i za izradu strategija za edukaciju birača.

PRILOG I: REZULTATI IZBORA

	Izbori za načelnike	Izbori za vijeća/skupštine
Broj registrovanih birača	3.213.970	3.402.246
Broj glasova	1.553.866	1.638.469
Izlaznost birača	48,35%	48,16%
Broj nevažećih glasačkih listića	101.876	90.545
Postotak nevažećih glasačkih listića	6,56%	5,53%

Općina	Izlaznost (grado/načelnik)	Prvoplasirani	Procent glasova	Drugoplasirani	Procenat glasova	Izlaznost (vijeća/skupštine)	Prvoplasirani	Procent glasiva	Drugoplasirani	Procenat glasiva
Banja Luka	56,05%	PDP	49,48%	SNSD	36,03%	56,06%	SNSD	32,77%	PDP	21,09%
Banovići	71,78%	PDA	55,52%	SDA	44,48%	71,78%	PDA	44,33%	SDA	40,36%
Berkovići	73,84%	SDS	51,94%	SNSD	48,06%	73,84%	SDS	40,39%	SNSD	30,94%
Bihać	34,83%	POMAK	65,27%	SDA	34,73%	34,83%	SDA	27,43%	POMAK	27,23%
Bijeljina	52,88%	SDS	48,73%	SNSD	39,38%	52,88%	SNSD	21,25%	SDS	17,63%
Bileća	70,38%	SNSD	51,00%	SDS	45,62%	70,36%	SNSD	29,62%	SDS	16,50%
Bosanska Krupa	35,80%	NES + SDP	54,76%	SDA	36,72%	35,81%	SDA	38,06%	NES	22,17%
Bosanski Petrovac	48,56%	SDA	39,70%	SNSD	39,56%	48,54%	SDA	36,85%	SNSD	33,02%
Bosansko Grahovo	41,97%	IND	58,32%	SNSD	41,68%	41,93%	SNS FBiH	31,76%	SNSD	23,31%
Bratunac	56,50%	SNSD	46,93%	US	40,10%	56,52%	SNSD	21,48%	US	11,30%
Brčko Distrikt BiH						45,40%	SDA	15,93%	SNSD + SPS	15,72%
Breza	58,00%	SDA	91,61%	NES	8,39%	57,98%	SDA	39,61%	SN	16,08%
Brod	40,72%	SNSD	52,79%	SDS	47,21%	40,75%	SNSD	23,90%	SDS	19,94%
Bugojno	47,25%	Koalicija Trojka (SDP + NiP + NS)	44,50%	SDA	44,30%	47,25%	SDA	44,26%	SDP BIH	28,66%
Busovača	58,18%	SDA	56,89%	HDZ BIH	43,11%	58,20%	SDA	47,49%	HDZ BIH	33,57%
Bužim	46,23%	SDA	100,00%	—	—	46,23%	SDA	40,20%	NES	18,16%
Čajinče	63,15%	SRS	39,19%	SNSD	36,80%	63,18%	SNSD	22,95%	SP	14,15%
Čapljina	43,21%	HDZ BIH	51,03%	Čapljinska Neovisna Stranka	30,85%	43,20%	HDZ BIH	49,70%	Čapljinska Neovisna Stranka	15,65%
Cazin	36,39%	NES	61,24%	IND	36,11%	36,40%	NES	53,37%	SDA	30,67%
Čelić	52,42%	SBiH	69,07%	SDA	30,93%	52,43%	SBiH	38,01%	SDA	25,56%
Čelinac	60,64%	SNSD	64,69%	SDS	35,31%	60,65%	SNSD	45,19%	SP	10,23%
Centar Sarajevo	40,33%	NS + SDP	50,61%	DF	27,65%	40,33%	NS	21,36%	SDP BIH	19,38%
Čitluk	46,38%	HDZ BIH	81,11%	HDZ 1990	18,89%	46,38%	HDZ BIH	74,15%	HSP	7,16%
Derventa	43,02%	SNSD	52,29%	SDS	43,42%	43,03%	SNSD	33,46%	SDS	19,53%
Doboj	51,98%	SNSD	74,49%	SDS	20,05%	51,99%	SNSD	52,51%	DEMOS	10,26%
Doboj Istok	57,58%	SDA	68,71%	SDP BIH	31,29%	57,58%	SDA	56,78%	SDP BIH	16,98%
Doboj Jug	52,76%	SDA	57,57%	IND	31,51%	52,76%	SDA	31,05%	IND List	20,43%

Općina	Izlaznost (grado/ načelnik)	Prvoplasi rani	Procent glasova	Drugoplas irani	Procena t glasova	Izlaznost (vijeća/sk upštine)	Prvoplasi rani	Procen at glasiva	Drugopla sirani	Procena t glasiva
Dobretići	28,94%	HSS	89,57%	HDZ BIH	10,43%	28,86%	HSS	80,09%	HDZ BIH	14,97%
Domaljevac – Samac	36,70%	HDZ BIH	59,96%	IND	40,04%	36,70%	HDZ BIH	60,57%	HRS	10,00%
Donji Vakuf	56,96%	SDP BIH	33,78%	IND	32,28%	57,00%	IND List	29,46%	SDP BIH	28,53%
Donji Žabar	64,91%	SNSD	71,95%	SDS	28,05%	64,91%	SNSD	36,16%	SDS	20,81%
Drvar	50,41%	SNSD	62,46%	SNS FBiH	37,54%	50,41%	SNSD	39,07%	SNS FBiH	25,79%
Foča	62,69%	SNSD	53,73%	SDS	46,27%	62,68%	SNSD	40,36%	SDS	19,09%
Foča (FBiH)	68,07%	IND	64,01%	NiP	29,20%	68,07%	SDA	27,76%	Bosansko – hercegovački Demokrati	20,64%
Fojnica	51,60%	SDA	49,17%	SBiH	27,53%	51,60%	SDA	42,59%	HDZ BIH	15,80%
Gacko	72,25%	SDS	53,77%	SNSD	43,49%	72,25%	SDS	29,20%	SNSD	27,22%
Glamoč	49,11%	SNSD	49,97%	SNS FBiH	34,76%	49,11%	SNSD	22,74%	SNS FBiH	16,15%
Goražde	57,71%	SDP BIH	32,75%	NiP	19,74%	57,75%	Novi Početak	17,62%	SDA	17,06%
Gornji Vakuf – Uskoplje	55,01%	SDA	41,59%	HDZ + HDZ 1990 + HSS	32,99%	55,00%	SDA	40,17%	HDZ + HDZ 1990 + HSS	29,22%
Gračanica	51,26%	SDA	55,59%	SDP BIH	37,87%	51,26%	SDA	35,49%	SDP BIH	33,25%
Grad Mostar						44,36%	HDZ BIH	41,00%	Koalicija za Mostar (SDA + BPS + BH Zeleni)	26,02%
Grad Mostar – Izborna Jedinica Gradskog Područja 1						49,55%	Koalicija za Mostar (SDA + BPS + BH Zeleni)	59,36%	Koalicija Trojka (SDP + NiP + NS)	14,58%
Grad Mostar – Izborna Jedinica Gradskog Područja 2						40,55%	Koalicija za Mostar (SDA + BPS + BH Zeleni)	51,99%	Koalicija Trojka (SDP + NiP + NS)	25,34%
Grad Mostar – Izborna Jedinica Gradskog Područja 3						50,93%	Koalicija za Mostar (SDA + BPS + BH Zeleni)	66,10%	Koalicija Trojka (SDP + NiP + NS)	17,73%
Grad Mostar – Izborna Jedinica Gradskog Područja 4						50,22%	HDZ BIH	44,94%	Hrvatska Lista za Jug	30,00%
Grad Mostar – Izborna Jedinica Gradskog						43,73%	HDZ BIH	68,73%	HRS	13,12%

Općina	Izlaznost (grado/načelnik)	Prvoplasi rani	Procent glasova	Drugoplas irani	Procena t glasova	Izlaznost (vijeća/skupštine)	Prvoplasi rani	Procent at glasiva	Drugoplas irani	Procena t glasiva
Područja 5										
Grad Mostar – Izborna Jedinica Gradskog Područja 6						41,66%	HDZ BIH	66,52%	HRS	17,25%
Gradačac	52,63%	SDA	54,87%	Koalicija Trojka (SDP + NiP + NS)	40,14%	52,63%	SDA	44,66%	SDP BIH	21,84%
Gradiška	45,74%	SNSD	51,38%	IND	28,67%	45,74%	SNSD	33,06%	NPS	8,34%
Grude	42,29%	HDZ BIH	58,33%	HRS	41,67%	42,29%	HDZ BIH	61,91%	HRS	21,87%
Hadžići	54,74%	SDA	58,69%	NiP	19,87%	54,75%	SDA	48,22%	NiP	16,64%
Han Pijesak	72,26%	SDS	53,82%	SNSD	46,18%	72,26%	SNSD	35,87%	SDS	35,16%
Ilidža	41,16%	Koalicija Trojka (SDP + NiP + NS)	76,16%	SDA	23,84%	41,16%	NiP	32,35%	SDA	27,66%
Ilijaš	54,20%	Koalicija Trojka (SDP + NiP + NS)	52,18%	SDA	47,82%	54,19%	SDA	43,34%	NiP	23,96%
Istočna Ilidža	72,30%	SDS	60,16%	SNSD	39,84%	72,30%	SDS	35,46%	SNSD	25,65%
Istočni Drvar	85,02%	SNSD	41,67%	US	40,10%	85,02%	US	28,13%	SNSD	14,58%
Istočni Mostar	75,25%	SDS	76,61%	SNSD	23,39%	75,25%	SDS	40,54%	SDA	18,92%
Istočni Stari Grad	75,09%	SDS	71,25%	SNSD	28,75%	75,09%	SDS	63,60%	DEMOS	16,99%
Istočno Novo Sarajevo	65,81%	SNSD	100,00 %	—	—	65,84%	SNSD	47,69%	DNS	18,78%
Istočno Sarajevo	68,37%	SNSD	67,12%	IND	28,79%					
Jablanica	66,27%	SDA	60,83%	SDP BIH	39,17%	66,27%	SDA	36,11%	SDP BIH	20,32%
Jajce	42,91%	SDA	52,48%	HDZ BIH	41,65%	42,93%	SDA	35,24%	HDZ BIH	29,59%
Jezero	65,83%	SNSD	51,76%	NF	37,43%	65,83%	SNSD	35,36%	NF	17,27%
Kakanj	51,77%	SDA	43,20%	IND	23,23%	51,74%	SDA	33,01%	SDP BIH	24,42%
Kalesija	45,42%	SDA	49,23%	NiP	18,94%	45,43%	SDA	44,49%	SDP BIH	16,79%
Kalinovik	81,79%	SNSD	58,71%	SDS	40,88%	81,79%	SNSD	49,69%	SDS	32,38%
Kiseljak	46,63%	HDZ BIH	66,02%	SDA	19,00%	46,62%	HDZ BIH	55,37%	SDA	26,07%
Kladanj	54,96%	SDA	56,08%	PDA	43,92%	54,99%	SDA	27,79%	PDA	14,67%
Ključ	34,80%	SDA	45,30%	NiP	30,45%	34,79%	SDA	33,08%	SDP BIH	21,05%
Kneževo	65,83%	SNSD	54,22%	IND	42,99%	65,85%	SNSD	48,78%	US	12,24%
Konjic	55,08%	SDA	62,14%	IND	26,36%	55,08%	SDA	54,61%	SDP BIH	18,57%
Kostajnica	55,56%	SNSD	50,21%	SDS	49,79%	55,56%	SNSD	32,73%	SDS	24,68%
Kotor Varoš	49,96%	PDP	62,16%	SNSD	32,94%	49,97%	SDS	31,24%	PDP	20,07%
Kozarska Dubica	49,78%	SNSD	44,66%	NPS	42,32%	49,76%	SNSD	38,66%	NPS	34,32%
Kreševo	51,39%	HDZ BIH	100,00 %	—	—	51,39%	HDZ BIH	63,00%	SDA	18,48%

Općina	Izlaznost (grado/načelnik)	Prvoplasirani	Procent glasova	Drugoplasirani	Procenat glasova	Izlaznost (vijeća/skupštine)	Prvoplasirani	Procent glasiva	Drugoplasirani	Procenat glasiva
Krupa Na Uni	55,55%	NPS	45,58%	SNSD	35,49%	55,55%	SNSD	29,36%	SDS	23,94%
Kupres	40,04%	HDZ BIH	100,00%	—	—	40,20%	HNP	36,20%	HDZ BIH	22,06%
Kupres (RS)	60,31%	SP	56,15%	SDS	43,85%	60,31%	SNSD	36,96%	SDS	26,09%
Laktaši	56,96%	SNSD	100,00%	—	—	56,96%	SNSD	74,17%	US	9,28%
Livno	33,06%	HDZ BIH	50,26%	HDZ 1990	40,19%	33,06%	HDZ BIH	37,91%	HDZ 1990	34,55%
Ljubinje	66,24%	SDS	60,20%	SNSD	39,80%	66,21%	SDS	38,82%	SNSD	23,11%
Ljubuški	49,94%	HDZ BIH	100,00%	—	—	49,94%	HDZ BIH	82,91%	HDZ 1990	11,66%
Lopare	56,94%	SDS	50,22%	IND	27,74%	56,94%	SDS	48,84%	SNSD	18,78%
Lukavac	49,97%	SD BiH	48,05%	SDA	39,96%	49,97%	SDA	39,31%	SD BiH	23,53%
Maglaj	49,89%	SDA	49,73%	SDP BIH	44,09%	49,90%	SDP BIH	35,46%	SDA	34,12%
Milići	58,71%	SNSD	72,99%	SDS	27,01%	58,70%	SNSD	47,94%	SP	10,91%
Modriča	47,65%	SDS	51,06%	SNSD	48,94%	47,66%	SDS	28,42%	SNSD	27,10%
Mrkonjić Grad	52,44%	SNSD	59,42%	Za Pravdu i Red – Lista Nebojše Vukanovića	29,68%	52,43%	SNSD	50,74%	SP	13,04%
Neum	49,87%	HDZ BIH	100,00%	—	—	49,87%	HDZ BIH	69,34%	HDZ 1990	16,98%
Nevesinje	62,99%	SNSD	54,99%	Za Pravdu i Red – Lista Nebojše Vukanovića	41,29%	62,99%	SNSD	34,57%	SP	16,10%
Novi Grad	45,25%	SNSD	56,14%	PDP + SDS	43,86%	45,25%	SNSD	43,74%	PDP – SDS	18,52%
Novi Grad Sarajevo	41,36%	SBiH	74,34%	Koalicija Trojka (SDP + NiP + NS)	25,66%	41,36%	SBiH	31,32%	SDA	19,91%
Novi Travnik	55,86%	HDZ + HDZ 1990 + HSS	45,94%	SDA	40,03%	55,86%	HDZ + HSS	33,54%	SDA	28,81%
Novo Goražde	65,02%	SNSD	55,69%	SDS	36,27%	64,95%	SNSD	40,42%	SDA + SBiH	16,57%
Novo Sarajevo	41,22%	Koalicija Trojka (SDP + NiP + NS)	42,21%	SBiH	40,41%	41,24%	SDA	18,08%	SDP BIH	18,01%
Odžak	32,51%	SDA	38,60%	HDZ BIH	37,40%	32,52%	HDZ BIH	39,42%	SDA	25,82%
Olovo	58,31%	SDA	100,00%	—	—	58,31%	SDA	50,93%	Stranka za Općinu Olovo	15,97%
Orašje	38,85%	HDZ BIH	77,79%	HDZ 1990	22,21%	38,86%	HDZ BIH	71,93%	SDA	9,56%
Osmaci	58,05%	SNSD	74,53%	SDS	25,47%	58,05%	SNSD	36,11%	SDA	10,02%
Oštra Luka	43,73%	SNSD	65,05%	RSS	25,17%	43,73%	SNSD	23,12%	DNS	15,70%
Pale	66,16%	DEMOS	55,54%	SNSD	44,46%	66,16%	SNSD	34,77%	DEMOS	25,98%
Pale (FBiH)	77,67%	SDA	63,33%	SDP BIH	36,67%	77,83%	SDA	52,15%	SDP + NiP	28,57%
Pelagicevo	51,44%	SNSD	52,63%	SP	37,01%	51,50%	SNSD	25,65%	US	15,13%
Petrovac	69,00%	SNSD	55,84%	IND	23,49%	69,00%	SNSD	31,99%	DNS	22,89%

Općina	Izlaznost (grado/načelnik)	Prvoplasirani	Procent glasova	Drugoplasirani	Procenat glasova	Izlaznost (vijeća/skupštine)	Prvoplasirani	Procent glasiva	Drugoplasirani	Procenat glasiva
Petrovo	54,69%	SNSD	73,13%	SDS	26,87%	54,71%	SNSD	34,21%	SP	20,10%
Posušje	35,85%	HDZ BIH	100,00%	—	—	35,86%	HDZ BIH	62,24%	HDZ 1990	10,57%
Prijedor	37,84%	SNSD	63,66%	SDS	36,34%	37,87%	SNSD	28,29%	US	9,15%
Prnjavor	44,37%	SNSD	62,88%	SDS	37,12%	44,37%	SNSD	42,18%	SDS	23,46%
Prozor – Rama	47,48%	RNS	65,82%	HDZ BIH	18,32%	47,48%	RNS	39,47%	HDZ BIH	23,53%
Ravno	41,11%	HDZ BIH	100,00%	—	—	41,11%	HDZ BIH	81,61%	SNSD	15,11%
Ribnik	59,04%	SNSD	52,30%	IND	47,70%	59,06%	SNSD	52,94%	SDS	26,59%
Rogatica	70,56%	SNSD	66,26%	SDS	33,74%	70,56%	SNSD	50,19%	SDS	16,36%
Rudo	51,79%	SNSD	56,21%	NF	43,79%	51,81%	SNSD	40,48%	US	18,97%
Šamac	50,77%	SDS	60,55%	SNSD	39,45%	50,79%	SDS	42,01%	SNSD	24,12%
Sanski Most	26,08%	SDA	49,95%	SDP BIH	27,62%	26,08%	SDA	47,49%	SDP BIH	22,02%
Sapna	42,72%	SDA	78,32%	SBiH	21,68%	42,72%	SDA	65,43%	SBiH	17,47%
Šekovići	71,41%	SNSD	64,92%	NPS	35,08%	71,41%	SNSD	44,35%	NPS	12,12%
Šipovo	59,53%	SNSD	46,63%	NF	40,38%	59,53%	SNSD	32,68%	NF	16,13%
Široki Brijeg	39,59%	HDZ BIH	72,01%	HDZ 1990	27,99%	39,59%	HDZ BIH	71,14%	HDZ 1990	10,67%
Sokolac	69,44%	SNSD	60,86%	SDS	39,14%	69,48%	SNSD	40,96%	SDS	23,32%
Srbac	58,01%	SNSD	64,91%	SDS	35,09%	58,02%	SNSD	49,72%	US	14,78%
Srebrenica	55,37%	SNSD	68,39%	IND	30,68%	55,40%	SNSD	29,13%	SDA + SBiH	16,61%
Srebrenik	45,90%	Koalicija Trojka (SDP + NiP + NS)	55,90%	SDA	39,05%	45,89%	SDA	32,71%	NiP	20,68%
Stanari	63,67%	US	40,69%	SP	29,69%	63,67%	SP	29,52%	US	25,70%
Stari Grad Sarajevo	42,25%	SDP BIH	64,42%	SDA	35,58%	42,28%	SDP BIH	23,91%	SDA	22,57%
Stolac	63,24%	HDZ BIH	62,55%	SDA + SDP	37,45%	63,24%	HDZ BIH	21,73%	SDA	20,04%
Teočak	39,78%	SDA	100,00%	—	—	39,78%	SDA	60,84%	SBiH	13,32%
Tešanj	43,81%	SDA	56,08%	SDP BIH	23,28%	43,81%	SDA	34,89%	NPD	17,79%
Teslić	49,48%	SDS	53,53%	SNSD	46,47%	49,50%	SDS	34,62%	SNSD	26,34%
Tomislavgrad	41,48%	HNP + HDZ 1990	56,87%	HDZ BIH	43,13%	41,52%	HNP	38,90%	HDZ BIH	24,07%
Travnik	48,93%	SDA	57,52%	HDZ BIH	26,77%	48,94%	SDA	49,26%	HDZ + HSS	23,12%
Trebinje	60,00%	SNSD	54,15%	Za Pravdu i Red – Lista Nebojše Vukanovića	44,81%	60,04%	SNSD	40,52%	Za Pravdu i Red – Lista Nebojše Vukanovića	14,55%
Trnovo	77,62%	SNSD	100,00%	—	—	77,70%	SNSD	58,79%	DNS	30,10%
Trnovo (FBiH)	75,91%	SDA	78,23%	SDP + NiP	21,77%	75,91%	SDA	72,79%	NiP	8,75%
Tuzla	40,47%	SDP BIH	75,95%	SDA	19,42%	40,48%	SDP BIH	26,52%	SDA	17,28%
Ugljevik	67,80%	SNSD	52,82%	SDS	35,87%	67,80%	SNSD	27,69%	SDS	23,93%
Usora	34,71%	HDZ BIH	64,52%	HDZ 1990	35,48%	34,71%	HDZ BIH	54,42%	HDZ 1990	24,70%
Vareš	46,49%	HDS	40,04%	SDA	21,20%	46,49%	SDA	24,88%	HDS	14,56%

Općina	Izlaznost (grado/ načelnik)	Prvoplasirani	Procent glasova	Drugoplasirani	Procena t glasova	Izlaznost (vijeća/skupštine)	Prvoplasirani	Procent at glasiva	Drugoplasirani	Procena t glasiva
Velika Kladuša	37,81%	Zajedno za Velika Kladuša	48,57%	Laburisti BiH	36,83%	37,81%	LS BiH	34,73%	SDA	18,99%
Višegrad	60,35%	SNSD	63,85%	NF	13,63%	60,39%	SNSD	32,86%	DNS	11,97%
Visoko	49,12%	SDA	64,04%	SDP BIH	22,97%	49,12%	SDA	52,00%	SDP BIH	15,15%
Vitez	53,51%	HDZ + HDZ 1990 + HSS	54,56%	SDA	45,44%	53,55%	HDZ + HSS + HKDU BiH	43,50%	SDA	39,27%
Vlasenica	61,02%	SNSD	55,03%	SDS	44,97%	61,03%	SNSD	47,15%	SDS	19,72%
Vogošća	44,36%	SDA	56,83%	Koalicija Trojka (SDP + NiP + NS)	43,17%	44,38%	SDA	36,96%	SDP BIH	18,71%
Vukosavlje	49,69%	SDP BIH	39,73%	SNSD	39,41%	49,67%	SNSD	30,75%	SDP BIH	21,90%
Zavidovići	47,91%	SDA	33,97%	SN	32,83%	47,91%	SDA	29,51%	SDP BIH	22,20%
Zenica	44,49%	BHI	45,34%	SDA	38,48%	44,49%	SDA	31,94%	BHI	30,80%
Žepče	51,54%	HDZ BIH	39,16%	SDA	39,00%	51,55%	HDZ BIH	33,93%	SDA	27,31%
Živinice	50,95%	SDA	62,76%	SDP + NiP	37,24%	50,95%	SDA	40,47%	NiP	14,12%
Zvornik	51,71%	SNSD	71,38%	NF	28,62%	51,71%	SNSD	51,56%	DEMOS	14,12%

Izvor: [Web stranica CIK-e](#)

**PRILOG II: SPISAK POSMATRAČA U MEĐUNARODNOJ IZBORNOJ
POSMATRAČKOJ MISIJI**

ODIHR IPM Kratkoročno angažovani posmatrači

Ermir	Çota	Albanija
Kujtim	Morina	Albanija
Manfred	Aschaber	Austrija
Harald	Rainer	Austrija
Jana	Černohorská	Češka Republika
Martin	Hejlek	Češka Republika
Natálie	Ježková	Češka Republika
Olga	Koldová	Češka Republika
Martin	Nekola	Češka Republika
Petr	Přebinda	Češka Republika
Pavel	Sedlák	Češka Republika
Ott	Laido	Estonija
Sasha	Billard	Francuska
Julien	Cazala	Francuska
Anais	Fiault	Francuska
Camille	Forite	Francuska
Gabrielle Louise Cécile	Jouve	Francuska
Jeanne	Magnan	Francuska
eric	mirguet	Francuska
Guillaume	Pichelin	Francuska
Christophe	Picot	Francuska
Auriane	Piveteau	Francuska
Jasmine	Salhab	Francuska
Tamar	Kapanadze	Gruzija
Sofio	Rurua	Gruzija
Stefan	Alscher	Njemačka
Julia	Baumann	Njemačka
Lisa	Becker	Njemačka
Franziska	Best	Njemačka
Lasia	Bloss	Njemačka
Rolf	Boehnke	Njemačka
Anja	Bronny	Njemačka
Patricia	Enssle	Njemačka
Irene	Fellmann	Njemačka
Alice	Halsdorfer	Njemačka
Reinhard	Hesse	Njemačka
Rainer	Höchst	Njemačka
Michael	Jelonek	Njemačka
Harald	Klier	Njemačka
Peter	Kohlmeier	Njemačka
Andreas	Lange	Njemačka
Kristin	Liedtke	Njemačka
Simon	Muschick	Njemačka
Christian	Nusser	Njemačka
Marielle Véronique	Ratter	Njemačka
Marion	Sandner	Njemačka
Florence	Schimmel	Njemačka

ODIHR IPM Kratkoročno angažovani posmatrači

Martin	Schuster	Njemačka
Stefan	Siegert	Njemačka
Lars-Christopher	Stövsand	Njemačka
Peter	Vogl	Njemačka
Edith	Weber	Njemačka
Bianca	Wieland	Njemačka
Dimitrios	Kanakidis	Grčka
László	Stock	Mađarska
Brynhildur	Bolladóttir	Island
Andri	Egilsson	Island
Marie	Baker	Irska
Caroline	Brennan	Irska
Timothy	Carey	Irska
Sarah	Greene	Irska
Aidan	O Shea	Irska
Cathal	O'Hagan	Irska
Joseph	Scanlon	Irska
Giorgio	Cella	Italija
Monica	Simeone	Italija
Valeria	Verdolini	Italija
Jelena	Cvijovic	Crna Gora
Andrea	Rovčanin	Crna Gora
Ali	Al Hadaui	Nizozemska
Marion	Biermans	Nizozemska
Nicole	Sprokel	Nizozemska
Adrianus	Zagers	Nizozemska
Kjire	Delov	Sjeverna Makedonija
Zoran	Ilieski	Sjeverna Makedonija
John Mendoza	Myraunet	Norveška
Bergny	Ofstad	Norveška
Kjersti	Sjaatil	Norveška
Torill	Wanvik	Norveška
Ivan	Mihajlovic	Srbija
Aleksandar	Tomić	Srbija
Irena	Čačić	Slovenija
Cristina	Araque Martinez	Španija
María del Mar	Niñerola Marco	Španija
María Magdalena	Rincón Goicoechea	Španija
Silvia Carmen	Sanchez Cruz	Španija
Paula	Sanchez-Carretero	Španija
Samuel	Toledano	Španija
Francisco Manuel	Villegas Cara	Španija
Kersti Cecilia Gunnarsdotter	Aengelid	Švedska
Eva Kari Sofia	Berg	Švedska
Malin	Björk	Švedska
Sven Tommy	Bringholm	Švedska
Jaqueline Cecilia Therese	Carleson	Švedska
Sara Elin Elisabet	Fallström	Švedska
Latifa	Gharbi	Švedska
Stig Lennart	Glans	Švedska

ODIHR IPM Kratkoročno angažovani posmatrači

Sara Karolina	Hakansson	Švedska
Erik Hjalmar Knutsson	Hammarskjöld	Švedska
Cecilia Anna Marta	Hull Wiklund	Švedska
Christina	Perez	Švedska
Bertil Andreas	Persson	Švedska
My Emmicki Charlotta	Roos	Švedska
Ann-Sofie Maria	Sten	Švedska
Aleksandra	Pajevic	Ujedinjeno Kraljevstvo
John	Ault	Ujedinjeno Kraljevstvo
Mercedes	Broad	Ujedinjeno Kraljevstvo
David	Letteney	Ujedinjeno Kraljevstvo
Luke	Meaton	Ujedinjeno Kraljevstvo
Anttoni	Numminen	Ujedinjeno Kraljevstvo
Julian	Nundy	Ujedinjeno Kraljevstvo
Nighut	Sarwar	Ujedinjeno Kraljevstvo
Alexander	Scales	Ujedinjeno Kraljevstvo
Joseph	Worrall	Ujedinjeno Kraljevstvo
Janet	Wynne	Ujedinjeno Kraljevstvo
Lee	Bauer	Sjedinjene Američke Države
James	Berk	Sjedinjene Američke Države
Paul	Binkley	Sjedinjene Američke Države
Bradley	Buitenhuys	Sjedinjene Američke Države
Dawn	Cooper	Sjedinjene Američke Države
Kasey	Dresser	Sjedinjene Američke Države
Ackeem	Evans	Sjedinjene Američke Države
Blanche	Fawell	Sjedinjene Američke Države
Fred	Feller	Sjedinjene Američke Države
Jeffrey	Gregerson	Sjedinjene Američke Države
Christopher	Hall	Sjedinjene Američke Države
Jermaine	Hartsfield	Sjedinjene Američke Države
Leon	Hartwell	Sjedinjene Američke Države
Marvin	Heinze	Sjedinjene Američke Države
Javier	Hernandez	Sjedinjene Američke Države
Leslie	Hess	Sjedinjene Američke Države
Katherine	Igras	Sjedinjene Američke Države
Ernest	Jones	Sjedinjene Američke Države
Kira	Kay	Sjedinjene Američke Države
Sunni	Kim	Sjedinjene Američke Države
Alka	Kothari	Sjedinjene Američke Države
Thomas	Lecato	Sjedinjene Američke Države
Megan	McCullough	Sjedinjene Američke Države
Tristyn	Mitchell	Sjedinjene Američke Države
Brooke	Nagle	Sjedinjene Američke Države
Paul	Neuman	Sjedinjene Američke Države
Nour	Nourey	Sjedinjene Američke Države
Tara	O'Connor	Sjedinjene Američke Države
Anthony	Orlando	Sjedinjene Američke Države
Harold	Otto	Sjedinjene Američke Države
Susana	Peruzzi	Sjedinjene Američke Države
Emily	Rome	Sjedinjene Američke Države

ODIHR IPM Kratkoročno angažovani posmatrači

Andriy	Shymonyak	Sjedinjene Američke Države
Daniel	Simon	Sjedinjene Američke Države
Gregory	Slotta	Sjedinjene Američke Države
Shapari	Taxell	Sjedinjene Američke Države
Tanya	Urquieta	Sjedinjene Američke Države
Armen	Vardanyan	Sjedinjene Američke Države
Sonia	Vasile	Sjedinjene Američke Države
Deborah	Walker	Sjedinjene Američke Države
Melissa	Walsh	Sjedinjene Američke Države
Rebecca	Webb	Sjedinjene Američke Države
Anne	Wick	Sjedinjene Američke Države
Sydney	Wilke	Sjedinjene Američke Države

ODIHR IPM Dugoročno angažovani posmatrači

Miroslav	Poche	Češka Republika
Olga	Švepešová Blat'aková	Češka Republika
Niels	Boel	Danska
Thomas	Boserup	Danska
Véronique	Lasserre-Fy	Francuska
Bertrand	Remy	Francuska
Elene	Nizharadze	Gruzija
Sophie	Haring	Njemačka
Fabian	Jung	Njemačka
Eithne	MacDermott	Irska
Mansiya	Samambet	Kazahstan
Wilhelmina	Theuws	Nizozemska
Daniela	Malijanska-Mitevaska	Sjeverna Makedonija
Tonje	Viken	Norveška
Patricia	Cavanagh	Ujedinjeno Kraljevstvo
Gillian	Gloyer	Ujedinjeno Kraljevstvo
Robert	Mangham	Ujedinjeno Kraljevstvo
Syeda Sameera	Ali	Sjedinjene Američke Države
Daniel	Drigot	Sjedinjene Američke Države
Anne	Peskoe	Sjedinjene Američke Države

ODIHR IPM Članovi glavnog tima

Corien	Jonker	Šefica misije	Nizozemska
Aliaksandr	Chaliadzinski		Bjelorusija
Lenka	Homolková		Češka Republika
Stefan	Krause		Njemačka
Slaviša	Kotlaja		Crna Gora
Gent	Ramadani		Norveška
Ewa Marta	Niedzielska		Poljska
Joanna	Porczyńska		Poljska
Svetlana	Chetaikina		Ruska Federacija
Saša	Pokrajac		Srbija
Ivan	Godársky		Slovačka
Anders Uno	Eriksson		Švedska
Yevheniia	Zamrii		Ukrajina

ODIHR IPM Članovi glavnog tima

Nicholas	Jahr		Sjedinjene Američke Države
----------	------	--	-------------------------------

Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Evrope

Carla	Dejonghe	Šefica delegacije	Belgija
Marcin	Golaszewski	Zamjenik šefa delegacije	Poljska
Hannes	Weninger	Kongres	Austrija
Jana	Fischerova	Kongres	Češka Republika
Zdenek	Broz	Kongres	Češka Republika
Kirsten Morild	Andersen	Kongres	Danska
Irina	Talviste	Kongres	Estonija
Christa	Carpelan	Kongres	Finska
Dominique	Leveque	Kongres	Francuska
Mathilde	Girardi	Sekretarijat Kongresa	Francuska
Stéphanie	Poirel	Sekretarijat Kongresa	Francuska
Martine	Roudolff	Sekretarijat Kongresa	Francuska
Soeren	Schumacher	Kongres	Njemačka
Cecilia	Friderics	Kongres	Mađarska
Gobnait	Ni Mhuimneacain	Kongres	Irska
Alberto	Mazzoleni	Kongres	Italija
Giammaria	Milani	Osoblje delegacije	Italija
Vents Armands	Krauklis	Kongres	Latvija
Truls	Gihlemon	Kongres	Norveška
Joao	Esteves	Kongres	Portugal
Gratiela	Dumitrescu	Sekretarijat Kongresa	Rumunija
Ganimet	Shala	Kongres	Slovenija
Karin	Thomasson	Kongres	Švedska
Günes	Pehlivan	Kongres	Turska
Amanda	Serjeant	Kongres	Ujedinjeno Kraljevstvo

Evropski parlament

Lucia	Annunziata	Šefica delegacije, Član parlamenta	Italija
Martina	Hesse	Osoblje delegacije	Belgija
Blagoy	Klimov	Osoblje delegacije	Bugarska
Davor Ivo	Stier	Član parlamenta	Hrvatska
Francesco	Miatto	Sekretarijat EP	Italija
Raffaele	Luise	Sekretarijat EP	Italija
Anna	Książczaková	Osoblje delegacije	Poljska
Daria	Wojcicka	Sekretarijat EP	Poljska
António	Tânger Corrêa	Član parlamenta	Portugal
Sebastião	Bugalho	Član parlamenta	Portugal
Șerban-Dimitrie	Sturdza	Član parlamenta	Rumunija
Juan Fernando	López Aguilar	Član parlamenta	Španija
Nicolás	Gonzalez Casares	Član parlamenta	Španija

O ODIHR

Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) je glavna institucija OSCE-a za pružanje pomoć državama učesnicama “da osiguraju puno poštivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, da se pridržavaju vladavine prava, da unapređuju principe demokratije i (...) da grade, jačaju i štite demokratske institucije, kao i promovišu toleranciju širom cijelog društva” (Helsinški dokument iz 1992. godine). Ovo se zove ljudska dimenzija OSCE-a.

ODIHR, sa sjedištem u Varšavi (Poljska), formiran je kao Ured za slobodne izbore na samitu u Parizu 1990. godine i počeo je sa radom u maju 1991. godine. Godinu dana kasnije ime Ureda je promijenjeno kako bi se odrazio prošireni mandat koji je obuhvatio i ljudska prava i demokratizaciju. Danas ima više od 150 zaposlenih.

ODIHR je vodeća agencija u Evropi u oblasti **posmatranja izbora**. Svake godine koordinira i organizira raspoređivanje i angažovanje na hiljade posmatrača kao bi se procijenilo da li se izbori u regiji OSCE-a provode u skladu s obavezama i opredjeljenjima OSCE-a, drugim međunarodnim obavezama i standardima za demokratske izbore te sa domaćim zakonodavstvom. Njegova jedinstvena metodologija omogućava detaljan uvid u cjelokupan izborni proces. Putem projekata pomoći, ODIHR pomaže zemljama učesnicama da unaprijede svoj izborni okvir.

Aktivnosti Ureda u vezi sa **demokratizacijom** obuhvataju: vladavinu prava, zakonodavnu podršku, demokratsko upravljanje, migracije i slobodu kretanja, kao i jednakost spolova. ODIHR godišnje implementira brojne ciljne programe pomoći, težeći razvoju demokratskih struktura.

ODIHR također pomaže zemljama učesnicama u ispunjavanju njihovih obaveza da unaprijede i štite **ljudska prava i osnovne slobode** u skladu s obavezama OSCE-a o ljudskoj dimenziji. Ovo se ostvaruje kroz rad sa raznim partnerima u cilju promicanja saradnje, izgradnje kapaciteta i davanja stručne pomoći u tematskim oblastima, uključujući ljudska prava u borbi protiv terorizma, jačanje zaštite ljudskih prava osoba koje su žrtve trgovine ljudima, edukaciju i obuku o ljudskim pravima, monitoring i izvještavanje o ljudskim pravima, i ljudska prava i opću sigurnost žena.

Na području **tolerancije i nediskriminacije**, ODIHR daje podršku zemljama učesnicama u jačanju njihovog odgovora na zločine iz mržnje i slučajeve rasizma, ksenofobiju, antisemitizam i druge oblike netolerancije. Aktivnosti ODIHR-a u vezi sa tolerancijom i nediskriminacijom su fokusirane na sljedeće oblasti: zakonodavstvo, obuka agencija za provođenje zakona, monitoring, izvještavanje i naknadne radnje kao odgovor na zločine i slučajeve motivisane mržnjom, kao i na obrazovne aktivnosti u cilju promovisanja tolerancije, poštovanja i međusobnog razumijevanja.

ODIHR pruža savjete zemljama učesnicama vezano uz njihove politike djelovanja u odnosu na **Rome i Sinte**. Promoviše izgradnju kapaciteta i povezivanje zajednica Roma i Sinta i podstiče učesnike predstavnika Roma i Sinta u tijelima koja donose odluke o politikama djelovanja.

Sve aktivnosti ODIHR-a provode se uz snažnu koordinaciju i saradnju sa zemljama učesnicama OSCE-a, institucijama OSCE-a i terenskim aktivnostima, kao i drugim međunarodnim organizacijama.

Više informacija dostupno je na internet stranici ODIHR-a (www.osce.org/odihhr).